

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

ЗА СРБИЈУ 6 ДИП. МЕСЕЧНО

ОД ЈЕДНОГА БРОЈА 0.40 ДИП.

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 ДИП. МЕСЕЧНО

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 108

ЧЕТВРТАК 28 МАРТА 1891

Година I

84 САСТАНАК

4 марта 1891 год. у Београду.

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Паја Вуковић

СЕКРЕТАР

Лука Лазаревић

(НАСТАВАК)

(Одговор на интерпелације)

Потпредседник — Оглашujem да је претрес свршен. Пошто по овој интерпелацији није поднесен никакав предлог, то председништво предлаже да се пређе на прост дневни ред. Ко је за то, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред, тај нека седи, а ко је противан нека устане? (Сви седе). — Објављујем да се прелази на дневни ред.

Министар просвете А. Николић — Г. Станоје Нешић пита ме о извесном новцу у позоришту, који се тиче пензионог глумачког фонда. Што се тиче тога, ствар стоји овако. По самом закону наглашен је пензионни глумачки фонд, али на томе је и остало, тако да се глумачки фонд никако није могао ни завести и у ствари није ни заведен. Али може се рећи пола добровољно, а пола за то што је наглашено у закону, вршено је уплаћивање улога, и глумачки пензионни фонд сад, по извештају, износи на 17.000 динара, и нешто више. Ова пак сума неће на сваки начин бити довољна да издржи глумачки фонд. Ова дакле ствар треба да се уреди, али кад није уређено у прво време, кад је донет закон о позоришту после је све теже и теже и било уредити то, и ја сам при знајем, да је тешко изаћи пред Народну Скупштину са тражењем извесне суме за овај глумачки пензионни фонд. Мислим, да посланик тражи да се убрза улагање за овај фонд. Што се тиче суме за коју каже да је узета, ствар стоји другачије но што он мисли. Из фонда је управа позоришта и то не ове него пређашња управа 1879 год. узела 2300 динара, али је позоришна управа вратила пензионом фонду 8300 динара тако да би позоришна управа имала да прими од фонда 6000 динара. Дакле не стоји никаква неуреднаст као што мисли г. Нешић.

Друго је питање г. Нешића: колико има до сада новца тај пензионни фонд? На то питање ја сам му одговорио да има 17.000 динара.

Иза тога г. Нешић престао је кретати се у овим идејама и улази у са свим друге. Он пита, да ли и на који начин управитељ контролише продају билета. Ја вам на то могу казати, да ће се посао око продаја билета уредити, на-

равно не законодавним, већ административним путем, тако, да ће се добити што више јемства и сигурности за уредност.

Даље, иза тога, имају још 2—3 питања, за која неће ни г. интерпелант мислим настојавати, да на њих одговорим. Н. пр. за што управитељ и ако је већ 11 година, на томе месту, не ради ништа на унапређењу Позоришта. Ја могу на то да одговорим ово: да је управитељ имао доста покушаја, али оне покушаје, који стају новаца, тешко је остварити, а оно за што не треба новаца, оно је уређено.

Најзад долази пето питање, које је зар имало тренутне важности, овда кад је г. Нешић и писао интерпелацију: за што се прекинуо гас, те је у позоришту за време преставе био настао мрак. Држим, да је то питање изгубило сваку важност и да на њ не треба сада да одговарам.

Станоје Нешић — Циљ моје интерпелације састојао се у томе, да сазнам: хоће ли се и кад установити тај фонд. По закону 1870 год. тај се фонд имао установити буџетом. Међутим, то није никако чињено. Нико од министра није ни покушао, да тај фонд оствари. Међутим позоришно особље је својим жртвама, улажући 3% од своје плате, давало новац на тај фонд, који у ствари не постоји. Међутим има извештај новац, који је скупљен од улога позоришног особља, и који се налази у Управи Фондова. Дакле фонд не постоји, а ти људи полажу право на издржавање из тога фонда. Ми не можемо људе, који су радили 30 година на томе месту, под старост истераги на сокак. Зато сам ја тражио објашњења, на коме се основу није смело да приступи остварењу тога фонда. Дакле с једне стране фонд постоји, а међутим с друге стране нико нема права на пензију, и нико неће моћи добити издржање из тога фонда.

То је био циљ моје интерпелације, и г. министар ми је на њу неодређено одговорио, да се за дуго неће моћи тај фонд уредити. Ја сам хтео само да знам: да ли ће се и кад приступити остварењу тога фонда, јер треба закон од 1870 год. да се оствари.

У главном ја сам задовољан с одговором г. министра, и држим, да ће се он постарати, да се остварању тога фонда приступи.

Доброслав Ружић — Приликом буџетске дебате, кад је био говор о позицији, која се даје позоришту, ја нисам хтео да говорим нарочито о тога, што сам се бојао, да онако рђаво расположење Скупштине спрема позоришта, још више не увећам. Ја хоћу да говорим само о трећој тачки интерпелације, односно продаје и руковања с билетима. Пре свега, сматрам позориште као врло корисну установу, које, као што је пређе рекао и г. министар, служи ако ни зашта друго, а оно за развијање драмске уметности. Јер колико су енглеској слави допринели један Њутн, Уат, Дарвин, Спенсер ит.д. држим, да је толико исто тој слави допринео и један Шек-

спир. Па баш због тога, рад бих био, да позориште што више напредује и усавршава се, а оно ће моћи напредовати, ако **направи** позоришној буду способни људи. Међутим сам начин на који се сада с позориштем рукује, није чини ми се никако добар. Ево ја ћу прочитати, шта стоји у њиховом правилнику у чл. 38 (чита).

„Благајник, у присуству драматурга и једнога редитеља, прима од управитеља билете на целу недељу, и продаје начином који је прописан. После представе, полаже рачун о приходу управитељу или његовом заменику. *Новици се сунује у касу, а непродане билете уништавају се, пошто се напише и потпише о томе извештај.*“

То је ето сва контрола. Међутим да вам наведем други један пример. Прошле године била је једна реклама у „Одјеку“, кад се представљала „Фијескова завера у Ђенови“. То је један комад, који није дуго представљан. Био је представљан пре 20 год. па је био забрањен. Том приликом речено је било, да је тај комад пре 20 год. донео позоришној каси 1200 дин. прихода.

Једно та реклама, а друго и сам комад учинили су, да је позориште тога вечера било препуно. Међутим у службеним новинама читао сам извештај, да је те вечери пало на каси 826 дин. а позориште је — имајте на уму — било дупке пуно. Но може се овде приметити, да су пре цене биле скупе, те према томе, да је и приход био већи, али то не стоји. Кад је Славјански давао концерат у позоришту са обичним ценама, пало је прихода преко 1086 дин. Кад се од ове суме одбије сума од 826 дин., коју је позоришна управа изнела у свом извештају, излази разлика од 260 дин. Откуд та разлика? Ја мислим, да та разлика потиче отуда, што је овај чл. 38 дао права благајнику, да с билетима рукује, како он хоће. Ако тако и даље остане, ја сам уверен, да позоришту неће бити довољна ни она сума, коју му Народна Скупштина даје. Мени је пак мило, што је г. министар напоменуо, да ће се то поправити, и ја бих молио г. министра, да то што пре и уради.

Министар просвете Андра Николић — Господо! У интерпелацији г. Станоја Нешића главна су питања била о пензионерском фонду. Г. Ружић јд скренуо разговор на друго поље, и ја сам узео реч само да учиним једну ограду, противу онога, што је он говорио. Ја никад нећу замерити, ако се докаже, да један начин није добар и предлаже се, да се он поправи, али морам замерити, кад се позитивно о нечему говори, а то се не може позитивно да докаже. Примењено је тачно математичко одузимање, одузета је једна сума од друге, и сад онај остатак, шта треба да значи? Ваљада крађу?! Ја ћу да напоменем сваком посланику, да то не треба да мисли. Ту има још 100 прилика, на које треба обратити пажњу.

Г. Ружић каже, да су пре билете биле много јефтиније, на против, у почетку позоришта, билете су биле много скупе, и ко зна, да се та разлика не може да објасни самом разликом цена. А после, откуд може г. Ружић да потврди, да је позориште и онда и сада било попуњено на један исти начин. Ја вас молим, да тим путем не идемо, јер се тиме не можемо ништа користити. Нико не може казати, да су тај повац упропастили благајник и управитељ. Ја сам вам говорио, да је главној контроли послат један начин, како ће се то боље уредити, и она ће учинити своје примедбе на тај предлог. Ја не могу допустити, да се говори како се тамо ради без савести.

Ја бих вас дакле молио, да у том правцу мало више мерите сваку реч и морам да протестујем против израза, којима се осумњичава радња оних људи, који толико година раде на унапређењу те установе.

Доброслав Ружић — Пре свега ја нисам нигде поменуо крађу. Ја ћу само ово да упитам г. министра просвете, да ми објасни: како бива са декорацијама које се шоручују у Пешти и које коштају по 4000 дин. и кад се управник тамо бави по месец дана и више да ли се о томе даје какав рачун и ко то контролише? — То би дакле желео да ми госп. министар просвете објасни.

Минист. просвете Андра Николић — Пошто ово питање није данас на дневном реду, нити је пак о томе поднесено икакво питање, то ће најбоље бити да г. посланик иде својим уредним путем, т. ј. да ме он о томе пита или интерпелује, па ћу му ја онда одговорити и о управитељевом путовању „по месец дана“ и како се набављају декорације. Овако кад једна ствар није на дневном реду, ја немам разлога да одговарам, јер сем тога питања може да искрсне и неко друго и треће питање. С тога, дакле, нека г. посланик поднесе о тој ствари питање или интерпелацију, па ћу му онда одговорити на све што ме буде питао.

Потпредседник — Претрес је свршен. Пошто није нико предложио како да се пређе на дневни ред, то председништво предлаже, да се пређе на прост дневни ред. Ко је за то, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред, нека седи, ко је противан, нека устане? (Већина седи). Објављујем да је Скупштина усвојила прост прелаз на дневни ред.

Минист. просвете Андра Николић — Ја имам још та једно питање да одговорим а то је питање г. Атанасија Вучковића: што је велики духовни суд закључно своје седнице а није посвршавао све послове? Он то своје мишљење уснива на закону о црквеним властима и то на члановима 86 и 89.

Члан 86 закона о црквеним властима наређује: да се седнице великога духовнога суда не могу закључити док се сви послови који су на реду не посвршавају. За тим г. Вучковић наводи и чл. 89 закона о црквеним властима који каже: да се место редовних чланова великога духовнога суда могу позвати и ванредни чланови.

Господо, доиста тако стоји, да је вел. духовни суд закључно своје седнице 30 октобра пр. год. и да није посвршавао своје послове; али молим вас да ово узмете у виду: Велики духовни суд заведен је по закону, који је прошле године вођиран. То је нова установа која је добила особити карактер. Није то сталан суд, који ради преко целе године, него је то један састанак људи, који дођу и посвршавају послове, па онда иду кући, као год што то раде и народни посланици, који дођу да посвршавају извесне послове, па онда иду опет на своју редовну дужност. Дакле и члановима духовнога суда као год и народним посланицима није одређена систематична месечна награда, него им је та награда одређена на дан, па колико дана раде толико им се и плати. Већ у овој прилици можете видети то, да чланови вел. духовнога суда, пошто немају никакав сталан приход за свој живот и живот своје породице, да имају потребу да се врате својим кућама, и да што год зараде. Они, дакле, морају да се врате својим кућама а особито кад узмете у рачун да су то свештеници, који имају највише посла у месецу новембру и онда могу себи највише прихода да прибаве за издржање себе и своје породице, и с тога су се морали вратити кући. То је једно.

Сем тога, господо, председник великога духовнога суда скорашњи је и новопостављени владика, који је требао да се представи својој епархији и да као епископ те епархије прими своју дужност. Он је дакле наваљивао да што пре тамо оде, да вел. духовни суд престане са радом, па да се после наконди. Није имало разлога да се спречи одлазак једнога епископа, који је био уједно и председник вел. духовног суда. Према наведеним разлозима, дакле, могло би се протумачити за што духовни суд није свршио сав свој посао. Али то се може оправдати још више и тиме, што је велики духовни суд услед новог закона тек прошле године састављен и што је затекао послове, који су остали још од прошле године, од год. 1885 па на овамо несвршени, и што је те све послове посвршавао а и од ове последње године, у којој вел. духовни суд заседавао, такође је многе предмете посвршавао. Суд је свршио од 390 предмета, који су му дошли на рад, око 276 различних предмета. Значи, он је онег $\frac{3}{4}$ својих послова урадио; отађао је све раније нагомилане послове и дошао је до редовнога стања.

На овом месту могао бих да одговорим и на оно питање, које је поставио г. Атанасије Вучковић, а то је: па кад

су поједини чланови духовнога суда морали ићи кући, онда за што се нису звали ванредни чланови, па да се и овогodiшњи послови сврше? На то питање имао бих да одговорим ово: доласку и позиву ванредних чланова треба да буду ванредни какви узроци и то рецимо н. пр. кад не би било једнога редовног члана у томе суду који ће да заседава, који је спречен да суди, онда би могао да се на његово место позове други — ванредни члан; али кад сви чланови вел. духовнога суда морају ићи, онда нема смисла звати ванредне чланове, који ће да продуже њихов рад, — јер онда зашто ови да иду? Нека они седе и и нека сврше сав започети посао.

Друго што би за те људе, те ванредне чланове који би после ових дошли, све ствари које су први одпочели, биле нове т. ј. да они који су упознати са тим стварима остављају тај посао па да дођу нови са стварима непознати.

При свем том ја разумем да је г. Вучковић имао разлога не бити задовољан радом овога суда, може бити из општега или личнога интереса, али тек има разлога не бити задовољан.

Према свему овоме, ја држим да се и он може задовољити мојим одговором у толико, што му ја могу обећати: да ће се велики духовни суд састати сад до 10 или 15 маја и пошто се састане, да га не пустимо дотле, док све своје послове не посвршава. Дакле, може се г. Вучковић потпуно задовољити тиме што ће сад бити сви послови свршени. (Смех.)

Атанасије Вучковић — Господо, свима је вама познато то, како данас стојимо са брачним парницама и да брачне парнице представљају некакав изузетак над свима другим парницама. За брачне парнице постоје особени судови и те се парнице врло дуго одуговлаче, јер ретко која да се сврши за 3, 4 и 5 година а има која траје 10 и више година. Кад видимо како се брачне парнице развлаче у нормалном времену и кад их упоредимо са другим врстама парнице, онда ћемо видети, да се брачне парнице страшно одуговлаче и ми морамо да нађемо пута и начина да се и ове парнице брзо свршавају. Међутим кад се узме у рачун ово, да велики духовни суд прошле године по новом закону црквеном није посвршавао све послове и погазио једно законско наређење; и кад се узме у рачун то, да је било оваквих случајева, да кад спор дође код великога духовнога суда и да се из суђења изузме један члан, онда такав спор код тога суда сиђе са дневнога реда, управо одуговлачи се. Сад мало је то што се брачне парнице и иначе одуговлаче код тих судова; мало је то што се они разилазе не свршив све послове.... (Панта Срећковић: добро је то што се брзо не свршава)... него шта више кад какав спор дође пре свршетка на рад пред велики духовни суд, онда он у томе случају силази са дневнога реда и остаје нерешен. Дакле, било је таквих случајева, истинна ја не знам да ли то г. министар просвете зна или не, — да су се поједине парнице брачне продужавале по 5, 6 година и кад је дошло време да се те парнице окончају пред великим судом, онда су оне услед оваквога случаја, као што мало пре наведох, силазиле са дневнога реда, остављене су не решене, јер у таком случају нису хтели да зову почасне чланове у замену да ту ствар реше. Тако је радио прошлогodiшњи велики духовни суд а у новом закону о црквеним властима стоји изреком ово: ако је који од редовних чланова великога духовнога суда спречен да ради, онда га замењује почасни члан тога суда.

Међутим ја држим, да се на чланове тога великога суда не може гледати као што рече г. министар, да су то као посланици, да могу да долазе кад им се хоће. Тај велики духовни суд то је велика државна установа; у њему је усређена сва радња духовних власти, то вам је у неку руку касаија и апелација. Ја држим, господо, кад један сведок на позив суда мора суду да предстане, онда ја то не знам како судије, које представљају чланове тога највећег суда духовног, могу да долазе кад хоће, да се распусте кад хоће, да свршавају предмете које хоће, да један предмет против закона скидају с дневног реда. Ако би се и даље тако радило да се газе законска наређења, ја мислим да би то била врло хрђава практика. (Осмејкивање у Скупштини као да је г. Вуч-

ковић лично заинтересован). На послетку мени је са свим свеједно, али на сваки начин, ако се таква практика уведе да се закон газе, изиграва, ту разуме се не само што је штета по земљу, што се закони омаловажавају него се још даје могућности многим да истражујући законе спекулишу са законом у своју личну корист. И на тај начин нека то потраје дуже времена изишло би на то, да у овој земљи нема закона, и да у место закона суди се по ђефу и вољи. Ја мислим да закон треба да буде највиша воља, па било то општински судски или ма који. Ја мислим ако се на томе земљишту држали будемо да се закони истински поштују, онда можемо очекивати и благодетни утицај од овог нашег рада законодавног. Међутим ако г. министар пристаје да се у будуће не чине такве ствари, да се не изиграва овај закон, ја могу бити задовољан. Ја могу бити задовољан ако г. министар пристаје да редовне чланове могу замењавати почасни чланови, те да се парнице не одуговлаче.

Потпредседник — Пошто је на питање г. министар одговорио, то Скупштина прима к знању одговор господина министра.

Изволте сад чути извештаје одбора финансијског.

Известилац М. Марковић прочита ове извештаје.

ИЗВЕШТАЈИ ОДБОРА ФИНАНСИЈСКОГ

I

Народној Скупштини

Одбор финансијски прегледао је и проучио предлог г. министра војног за одобрење издатака, чињених по 50 пара месечно, на праће рубља редова и значара II класе у годинама 1887/8, 1888/9., па је нашао, да је тај предлог уместан.

С тога част је одбору предложити Нар. Скупштини, да га и она изволи усвојити.

24 јануара 1890 год.

Београд

Председник

Ран. В. Тајсић

Известилац

Мил. Марковић

Чланови:

Милан Ђ. Ђурић, Јов. С. Јовановић, Ј. Ж. Јовановић, М. Миловановић, Л. Илић, Д. Ђирковић, Др. Ст. Нешић.

II

Народној Скупштини

Пошто је одбор размотрио предлог г. министра војног, којим тражи, да Народна Скупштина одобри поступак његове наредбе, којом је, у недостатку партије у војеном буџету за 1890 годину, *додатак* од 505·20 дин. на звање I-ом Краљевом ађутанту, наредно да се издаје из партије VII особених трошкова, која је одређена и за све непредвиђене потребе, — па нашавши, да је поступак господин министров уместан био

Предлаже:

Да и Народна Скупштина мишљење финансијског одбора усвоји и реши:

„Да се одобрава министру војном, што је, у недостатку буџетског кредита по партији III „лични додаци“, наредно, да се I-ом Краљевом ађутанту издаје додатак на звање од 505·20 дин. из партије VII особених трошкова, и да се тај издатак призна у рачуну 1890 год.

24 јануара 1891 год.

Београд

Председник финан. одбора

Ран. В. Тајсић

Известилац

Јов. С. Јовановић

Чланови:

Мил. Ђ. Ђурић, Мил. Марковић, Ј. Ж. Јовановић, Лаза Илић, Димитрије Ђирковић, Др. Станоје Нешић.

Овај издатак не пристајем да Скупштина прими, пошто то није поднесено, да се овда расходује кад је издатак учињен.

М. Миловановић.

III

Народној Скупштини

Одбор финансиски прегледао је поднесени му предлог за уважење извесних година, које је г. Ђим Чумић провео у државној служби, и нашао је да је предлог уместан, па га је једногласно усвојио; с тога моли Народну Скупштину, да га и она усвојити изволи.

24 јануара 1891 год.

Београд

ПРЕДСЕДНИК
Ран. Б. Тајсић

ИЗВЕСТИЛАЦ
Р. С. Поповић

Чланови:

Милан Ђ. Ђурић, Јов. С. Јовановић, Марко Петровић, Милош Марковић, П. С. Срећковић, Д. Ђирковић, Ј. Ж. Јовановић, Др. Ст. Нешић.

Са одвојеним мишљењем:

М. Миловановић

Затим прочита предлог Рада Протића о издржавању породице Вељка Јаковљевића (ст. 227).

Мишљење Државног Савета.

Господине Министре,

Писмом вашим од 19 децембра пр. год. АБр. 4499, изволели сте послати Државном Савету на проучење предлог г. Радомира Протића, народног посланика и другова „о укидању државне помоћи породици пок. Вељка Јаковљевића“.

Државни је Савет проучио овај предлог, и мени је част извести вас, господине министре, да је Државни Савет остао при своме мишљењу, које вам је поводом предлога г. Станка Петровића посланика и другова, саопштено писмом Државног Савета од 6 априла 1890 године Н 1030; т. ј. да је помоћ, која је дата овој породици несразмерна према милостињи, која је досад другима давата, и да би, пошто се сазнало материјално стање исте породице, према томе ваљало, и одредити милостињу по сразмери каква је другим давата.

Част ми је саопштити вам ово мишљење Државног Савета, уз повратак прилога.

Изволте, господине министре, примити уверење мог особитога поштовања.

ПРЕДСЕДНИК Државног Савета
Др. Докић.

ИЗВЕШТАЈ

Народној Скупштини

Одбор финансиски проучио је предлог народног посланика г. г. Радомира Протића и другова „о укидању државне помоћи породици пок. Вељка Јаковљевића“, као и мишљење Државног Савета о томе, — па је нашао: да је исти предлог уместан.

С тога финансиски одбор има част предложити Народној Скупштини да предлог г. г. Радомира Протића и другова изволи усвојити, којим се породици пок. Вељка укида државна помоћ, која се састоји у 2400 дин. годишње.

26 фебруара 1891 год.

Београд

ПРЕДСЕДНИК ФИНАН. ОДБОРА
Ран. Б. Тајсић

ИЗВЕСТИЛАЦ
Јов. С. Јовановић

Чланови:

М. Миловановић, Мил. Марковић, Димитрије Ђирковић, Р. С. Поповић, Др. Ст. Нешић, Панта Срећковић.

Ови извештаји могу доћи сутра на дневни ред.

Је ли вољна Скупштина да се сутра стави на дневни ред. (Јесте).

Пошто је исцрпљен данашњи дневни ред, данашњу седницу закључујем, а заказујем другу за сутра у 8¹/₂ часова пре подне.

На дневном реду биће прочитани извештаји и одговараће на интерпелације г. министар унутрашњих дела и г. министар народне привреде.

Молим све одборе да изволи после подне доћи на рад, а нарочито одбор финансиски.

Састанак је трајао до 12 часова.

85 САСТАНАК

5 марта 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Паја Вуковић

СЕКРЕТАР

Ранко Петровић

Почетак у 9 часова пре подне.

Присутна су г. г. министри: народне привреде, унутрашњих дела, правде и финансије.

Потпредседник — Отварам 85 састанак. Изволте чути протокол 84 састанка.

Секретар Вит. Младеновић прочита поменути протокол.

Тома Бојичић — Молим вас, господе, ја сам јуче говорио о г. В. Кундовићу и Т. Јовановићу. Међутим у протоколу споменуто је име само г. Томе Јовановића а моје није. С тога молим да г. секретар стави да сам и ја говорио.

Секретар Вит. Младеновић — Ја сам и вас споменуо.

Потпредседник — Усваја ли Скупштина прочитани протокол? (Усваја).

Изволте чути молбе и жалбе које су упућене Народној Скупштини.

Секретар чита:

Милентије Биорац из Теочина у окр. рудничком моли, да му се исплате два вола, које му је држава узела 1876 године;

Главни одбор свештеничког удружења у име отечественог свештенства моли, да се његова друштвена преписка врши поштом бесплатно;

Занатлије из Бање, занатлије из Раче, занатлије из Г. Милановца, еснаф ковачки из Пожаревца, еснаф зидарско-гесачки из Пожаревца, еснаф браварски из Паланке, еснаф терзијско-кројачки из Паланке, еснаф обућарски из Паланке, месни одбор „занатлијског удружења“ из Лознице, еснаф бакалски из Крушевца — моле, да се закон о радњама реши овог скупштинског сазива.

Потпредседник — Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе.

Изволте чути једну интерпелацију на г. министра правде.

Секретар чита:

Интерпелација

НА

Господине министра правде

Председник првостепеног суда алексиначког г. Лаза Протић звани „Цукер Лаза“ има обичај да при извињању било крив, било грађ. дела у белешци или протоколу претреса не бележи оно, што парнична страна или сведок пред судом каже, него у белешку судску уводи само оно што је њему воља, на штету оне стране, којој хоће судском пресудом да се освети.

Г. министар сигурно зна, да виши судови узимају исказе на суд само према оном, што је у судској белешци забележено, и кад се оне тако неверно воде, не знам на основу чега ће виши судови погажену правду у нижим судовима да уздигну? Да ли у оваквим случајевима правда на суду побеђује, или самовоља и обест председника судских?

У интересу правде, част ми је питати г. министра:

а) Да ли му је овакво поступање г. Лазино у суђењу познато?

б) Је ли тако његово поступање саобразно закону? и

в) Ако није, мисли ли г. министар предузети какве кораке и које, да се овој самовољи г. Лазиној стане на пут те да он за њих буде по закону награђен.

3 марта, 1891 год.

Београд.

ИНТЕРПЕЛАНТ

Станко М. Петровић.

Потпредседник — Прочитана интерпелација упућује се надлежном министру да на њу одговори.

Изволте чути једну молбу за одсуство.

Секретар чита:

Народној Скупштини

Због домаћих послова, молим Скупштину да ми дозволи одсуство за све време трајања ове скупштинске сесије.

Ово ћу одсуство употребити од 7 тек. месеца.

5 марта 1891 год.

у Београду.

Милија Миловановић
ПОСЛАНИК.

Потпредседник — Одобрава ли Скупштина тражено одсуство? (Чује се: Одобрава, не одобрава). Пошто се чују и гласови: не одобрава се, то стављам на гласање: Ко је за то да се одобри тражено одсуство нека седи, ко је против нека устане? (Већина седи). Објављујем да је одобрено тражено одсуство.

Част ми је известити Скупштину да су дошли с одсуства посланици: Таса Николајевић и Коста Јовановић а и да сам одобрио дводневно одсуство г. Димитрију Илићановићу. Тако исто част ми је известити Скупштину, да је Државни Савет вратио предлог Косте Динића о измени у санитарском закону, који је оглашен као хитан; даље, предлог Марка Петровића и другова, о измени закона о административној подели, а и предлог Јоксима Павловића у истом смислу. Ови предлози упућују се одсецима.

Тома Јовановић — Још у почетку ове Скупштине, ја сам поднео Народној Скупштини један предлог о опште-корисној, тавозваној петинској каси у округу врањском и тај предлог Државни Савет ни до данас није вратио, ја молим председништво да ме о овоме изволи известити.

Потпредседник — Ја могу да одговорим г. посланику, да његов предлог није још дошао из Држ. Савета, а чим буде дошао, ја ћу известити Скупштину и ставићу га на дневни ред.

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду претрес предлога Рада Протића о укидању помоћи породици пок. Вељка Јаковљевића. Молим г. известиоца да заузме своје место.

Известилац Јован С. Јовановић чита (види стр. 988).

Раде Протић — Као што се из мога предлога види, нишка Скупштина, која је била сазвата 1886 год. донела је решење, по коме се породици Вељка Јаковљевића има давати помоћ од 2400 дин. годишње. Ово није учињено на основу каквих заслуга Вељкових, него по личном партиском расположењу, а то тврде и стенографске белешке, по којима је г. Милутин Гарашанин тражио да се то учини. Да је тај издатак штетан, види се из тога, што породица Вељкова ни онда није била сиротна, кад је убијен Вељко, нити је данас, а доказ је и тај, што је Вељко оставио после себе три брата: једног писара среског, једног телеграфисту и једног вишег официра; шта више оставио је оца, који је вршио дужност прете у Горњем Мила-

новцу. Па на основу свега овога, ја бих молио Народну Скупштину, да ово решење поништи, те да се тај штетан издатак породици Вељковој не чини.

Потпредседник — Пошто нико више не тражи реч, то стављам на решење мишљење одборова: Ко је за то, да се мишљење одборско усвоји, нека седи, ко је против нека устане? (Сви седе). Објављујем да је Скупштина једногласно усвојила мњење одборова. На реду је предлог министра војног, да се издатак од 50 пара дин. на праће војничког рубља одобри.

Извест. Милош Марковић прочита предлог (стр. 987).

Потпредседник — Пошто нико не тражи реч, то стављам на гласање: Усваја ли Скупштина мишљење одборова? (Усваја).

На реду је предлог министра војног, да се одобри додатак првом краљевом ађутанту.

Извест. Јован С. Јовановић прочита предлог (стр. 987).

Овде само имам да објасним, да управо нема никаквог терета, јер је то исплаћено из партије VII сеобених грошкова, као што је и осталим официрима тај додаток издават. Право је дакле, да и овај човек то добије.

Потпредседник — Пошто нико више не тражи реч, то стављам на гласање: ко је за то, да се усвоји мишљење одборова, нека седи; ко је против нека устане? (Већина седи). — Објављујем да је Скупштина одобрила тражени издатак.

На реду је претрес предлога о уважавању извесних година службе Аћиму Чумићу.

Известилац Риста Поповић прочита предлог.

Јоксим Павловић — Г. Аћим Чумић био је више година чиновник, и по закону нема права на извесне године службе, које се ту помињу. Ја не могу да се сложим с тим, да се њему уваже те године службе за то, што онда, кад је био у Паризу, имао је добру плату, а и сад као чиновник на расположењу, има 7000 и неколико стотина дин. плате, међутим и иначе је доброг стања а није оптерећен децом. Што влада каже, да је он ту службу вршио на опште задовољство, ја у то нећу да улазим, јер може бити да је вршио потпуно праведно и добро; но кад влада признаје, да је то добар човек, онда, за што да је на расположењу, за што му не да службу? С тога сам противан да му се уваже ове године службе.

Љуба Ђирић — Поштовани посланик Јоксим Павловић устао је да говори против решења одборског, т. ј. да се године службе, које је тражио г. Аћим Чумић не признаду. Он вели, да је г. Аћим био у Паризу у оно доба, кад је за Србију било највише штете, кад је Бонту пао; па се чуди сад што је он на расположењу, и што није у државној служби. Господо, као што вам је познато, он је послат у Париз у оно доба, кад су за Србију могле да произађу ужасне штете, ако се при паду Генералне Уније не би на најбољи начин бранили српски интереси; и да није изабран и послат човек одличне способности, као што је био Аћим Чумић, нема сумње, да би било још веће штете. Услуге, које је он учинио Србији тако су велике, да би Народно Представништво, и кад не би било никаквих других разлога, требало да му призна године службе само из тих разлога. Што је пак он на расположењу, то је с тога, што г. Аћим Чумић нема 10 година службе, и он онда не би могао да се стави у пензију, већ би морао да се отпусти из службе на основу § 76 закона о чиновницима. Не знам, дакле да ли би било право, да те године, које је он провео, као владин заступник у Паризу, и за време којих је учинио толико користи нашој земљи, да му те године не уважајемо.

Ја мислим, да ћу погодити жељу народног представништва ако изјавим да се оно неће сложити са мишљењем г. Јоксима Павловића, него да ће да усвоји извештај одбора. (Тако је).

Потпредседник — Пошто нико више не тражи реч, објављујем да је претрес свршен. Стављам на гласање: ко је за то, да се усвоји одборско мишљење, нека изволи седети, ко је против, нека устане? (Већина седи). — Објављујем да је Скупштина усвојила мишљење одборско.

На реду је одговор г. министра народне привреде на интерпелације. Изволте чути г. министра.

Министар привреде К. С. Таушановић — Г. Величковић народни посланик упутно је на мене три интерпелације; од тих две су по истој ствари само са разним датумима, јер је једна упућена 4, а други 6 фебруара. По првим двома интерпелацијама он пита о догађају, који се десило у мајдану сењском, за који је, мајдан, вели сазнао да се срушио, да је затрпан, да су радови на њему обустављени, да пожар букти, да је мајдан за свагда пропао, да је штета огромна и да се неће моћи даље радити. Тврдећи то он чини одговорним управника мајдана, и пошто је тај одговорни управник странац, то интерпелант пита мислим ли га држати и даље?

На интерпелацију имам ово да одговорим.

При крају Јануара месеца збиља се је десило случај да се је једна стена одвалила и затрпала један део поткопа у мајдану. А том приликом из потреса и силног трења да је се и угљен загрејао и почео да се дими. Но да би вам било јасно како се дошло до тога мени, је потребно да вам изближе означим како се у опште тај мајдан обрађивао.

Први пут је мајдан сењски узела да експлоатише прва српска банка, но радови њени нису били онакви, какви се, са гледишта рационалног експлоатисања рудника, могу да дозволе и држава немајући довољно стручних људи, није била у стању да врши довољну контролу над експлоатацијом, услед чега на једној страни мајдана остављено је тако честих и тако много поткопа, да су стубови, који су остали да одрже горњи део стене веома ослабили. Кад се је преклањске године мој претходник решио да се тај мајдан понова експлоатише за државне цели (а то је нарочито било потребно, кад је железница прешла у државне руке, па је настала опасност и сумњало се: да ли ћемо моћи добити угља из суседних земаља у свакој дсба кад нам затреба) онда се он на брзу руку реши да се приступи експлоатацији тога рудника и ради тога пошаље једнога инжењера за управника, који је и вршио експлоатацију до пре краткога времена. Он је у оним поткопима где је банка радила продужио радњу до извесног степена, али је поред њих отпочео отварати и друге поткопе. Радови су више мање напредовали тако да смо прошлог лета имали у једну руку око 3 вагона или 30 тона дневно угља. Но потребе железнице наше били су с дана у дан веће и ми смо морали увећати експлоатацију. Тако да се сад вади у једну руку 8 вагона дневно угља само за железницу, а поред тога лиферује се угља за фабрику у Крагујевцу, за неке индустријске заводе у Београду, фабрику у Параћину, извесне парне млинове, за смедеревско начелство и т. д. И у опште стоји нам у могућности да можемо 12—15 вагона дневно добијати. Али ми то не чинимо с тога што је превоз скуп пошто се врши на колима а спремамо мајдан за много већу количину чим железница до Сења буде готова. Тада ће превоз бити јефтинији и онда оно што сад плаћамо за пренос остаће као чиста добит држави. Са тих разлога ми данас превозимо само ону количину што је преко потребна за железницу, и за фабрику у Крагујевцу и за неколико индустријских завода, иначе кад би се ко јавно са стране за наш угља, ми га не би продавали, јер би га морали са малом зарадом продавати.

Кад сам послао данашњег управника у Сење, он је одмах чим је дошао као стручњак, написао реферат шта је затекао и направно је план како мисли да ради. Тај његов план послат је одељку за рударство и оно га је одобрило. У том реферату данашњи управник казао је да су стубови ослабили, врло танки и да се може очекивати још зпмус а најдаље у пролеће да ће се свалити један крај стена који леже на тим стубовима. Он је тражио дозволу да обустави посао у том делу мајдана, јер се може десити несрећа, а да му се дозволи да се израде други поткопи, који ће се везивати са галеријама, које ће се падом стене претрпати за случај ако се деси несрећа да се може доћи до тога дела и спречити да не буде велика штета. Ми смо тај реферат одобрили и у том делу мајдана обустављен је рад и очекивало се кад ће да падне стена. Стена је заиста пала, и на једном крају претрпала је мајдан, али као што вам казах, он је

обуставно рад у томе делу мајдана, а колико је био предосторожан, види се отуда што је радницима казао да не иду у овај поткоп. Ја вам ово наводим да се уверите са колико се предострожности приступало раду од како је овај управник на мајдану. А овим што сам вам навео хоћу да сузбијем ону тачку интерпелације у којој се вели, да је се непажњом овога управника овај случај догоднио и пита: ко ће одговорати за штету.

Кад је реч о таквим случајевима, који се дешавају на мајданима, имам да напоменем ово: готово у целом свету нема ни од сто пет угљених мајдана у којима се овда онда не појављује ватра. Угаљ сам по себи кад дође у додир са ваздухом он се пали. Данас у Србији гори угаљ на више места. Гори парафински шкриљац код Алексинца и поред тога видимо да Енглези хоће да га експлоатишу и нема никакве опасности од тога што он гори. Гори мајдан код Костоца на Дунаву, и други. Они су такође на неким местима запаљени. Као што вам рекох или приликом додира са ваздухом, или кад се динамитом мајдан на појединим местима разбија, дешава се да се овде онде упали на појединим местима. Али то је обична ствар и због тих случајева има нарочитих мера да се то горење ограничи, а то бива на тај начин што се зазидају сви улази и тиме се спречи продирање ваздуха до оног дела мајдана, где је горење почело. Тим спречавањем ваздуха с поља, само се горење спречава. То што се дешава у другим мајданима то се десило и у једном делу сењског мајдана. Стена је се срушила и од силног потреса, од силног трења један се део угља запалио, али се није запалио онако, како то г. интерпелант у својој интерпелацији, вели, да пламти, да пожар бесни, да су радови обустављени и да је штета огромна, него угља полако сагорева, тиња у ограниченем простору. Чим се стена срушила, управник мајдана предузео је све мере и зазидао је све улазе и тиме је ограничио опасност на најмањи део. Ја сам одмах чим је се тај случај десило, изаслао комисију, и она ми је свакога дана слала извештаје из којих се могло видети право стање ствари и ја сам те извештаје подносио и г. Величковићу да се увери о правом стању ствари, те да види да ли је погрешна интерпелација, коју је он само променио у питање.

Никаквог интереса нема г. Величковић, нити ће Скупштина имати, кад од ситнице прави колос без икакве цели, а међутим то може да шкоди лепом гласу нашег рударства. Г. Величковић није се задовољио с тим, него је остао при својој интерпелацији, само је превукао реч — „интерпелација“, па ставио одозго „питање.“ Од оног времена од кад су улази затворени, одзиђивали су два три отвора па су нашли да се ватра угасила на 18 метара у дужину и да ће се држати зазидани отвори и даље, јер се тим начином ватра гаси. Од саме те ватре у овом случају није било по државу скоро никакве штете, јер је тај део мајдана толико изексплоатисан, да се у њему даље апсолутно не би могло радити. Само рационално експлоатисање мајдана захтева, кад се сав угља из њега извади, да се они стубови поткопају и сруше, јер тиме што се сруше они дођу те и оне стубове експлоатишу; тиме се исцрпе и онај последњи остатак угља. То је мој одговор на питање посланика г. Величковића.

Живојин Величковић — Пре свега била је дужност г. министра да на интерпелације одговара оним редом, како је која постала. Као што знате, ја сам прво поднео интерпелацију, која је управљена против уговора с предузимачем *вуче*. Он је требао прво на то и да одговори. Међутим саму ствар не мења та околност, јер се обично теже ствари доцније врше, с тога ћу прећи да одмах о њој говорим. О начину, којим је министар изволео одговорити, имам да кажем да је пред Скупштином потврђено, да мајдан гори; да су на мајдану била 4 отвора, па су два услед пада оне стене затворени. Ако је радња мајдана дотле напредовала, без сумње, логична је ствар, да кад су два окна затворена, није могла напредовати као до оног момента, у коме су 4 отвора радила. Ово је логика саме ствари и ја држим да се противно ње може доказати.

III о се тиче ватре, која се појавила у мајдану, ја сам питање, *има ли услед ње штете?*, претпостављајући основано, да сваки пожар повлачи за собом и неку штету. Но не стоји да нема *скоро никакве* штете. Ја се хватам за речи госп. министра да: „нема скоро никакве штете,“ па баш из њих „да нема скоро никакве штете,“ изводим: да ту штета фактички постоји. Извештај, који је наложеноу министар познати су ми. Ја сам и чуо и видео тврђење његово. „да нема штете“; али док је то тврдио управник као странац, коме ја не могу да верујем, дотле су моји пријатељи тврдили да ватра напредује у мајдану и у место, што се пре преносило 8—10 вагона дневно сад се преноси 2—3. Зашто? Зато, што се појавила ватра и што су она два окна затворена. Ја ћу се задовољити одговором: да нема штете, али нека г. министар изводи обратити већу пажњу, кад се тврди такав један акт, „да штете нема.“ Ја ћу отићи на лице места и кад се уверим видећу, да ли се није штета догодила, како вели Управа и министар или постоји и сада, како моји извештаји гласе.

Г. министар из овога не треба да напомиње ни мени ни мојим друговима из опозиције, да нисам требао од мале ствари да правим велику и да нисам требао да бацам малу плеву на велики ветар. Ја сам то знао, и кад сам подигао питање, мени није падало друго на ум, него да видим, да ли би наше прво предузеће у почетку било тако лоше среће, да се на њему појаве штетне последице одма, чим се тамо појави један странац као управник. Ја имам да изјавим жаљење, што г. министар тврди, да нема у Србији Србина, који ће моћи да врши то, што и овај странац. Не стоји то да Србија не може дати бољег него што је овај тамо. Изјављујући жељу да г. министар у овом погледу избере начина и пута, којим ће задовољити наша праведна осећања, те да ови странци не заузимају места државној служби предпостављајући их Србима, ја имам да изјавим, да ћу у осталом бити задовољан с одговором г. министра.

Министар привреде К. Таушановић — Ја хоћу да скренем пажњу вашу на неколико изврнутих тумачења мога говора. Но пре свега да речем две-три речи о реду којим треба да се одговара на интерпелације, пошто и на то г. Величковић прави замерке и вели да сам требао да одговарам на интерпелације редом којим су поднесене. Ја одговарам једновремено на ове интерпелације, сматрајући да су ове две истоветне интерпелације. Међутим нигде у закону није казано да се пре одговара на ону интерпелацију, која је пре поднесена, те и ја према пословнику могу да одговорим на интерпелацију данас, која је јуче поднесена, и на месец дана доцније на ону, која је и пре поднесена. Толико што се тиче прекора на сам ред одговарања. Сад даље.

У свом говору ја сам рекао: да су нова окна била просечена, да се кроз њих пролази а долази до старих а нека од старих нису никако ни подрушена била, те се даље иде и ради. Онај део мајдана који се срушио и сам је бивши управник био оставио ван употребе, а садањи управник везао га је с другим поткопима, да се не може рад никако ограничити. Дакле, као што видите овде нема штете, нема зато, што је угљен из срушеног дела довољно испрљен, што је шта више испрљен толико, колико није смео да се испрши, јер да се је мање испршио, не би се десило ово што је сад; да нису остали ови стубови танки, не би се ни десиле ове несреће. Из тога се дакле види, да се није смео из тога дела вадити угљен.

Г. Величковић изводи још, да су радови престали или ослабили, што се лиферује сада два — три вагона угља дневно. како он има извештај, од својих пријатеља. Господо, званичан извештај тврди ово: да је од 12 децембра па до сада вађено с дана на дан, онолико, колико се морало по уговору да вади, а то је 8 вагона, и да је и онда, кад се појавио пожар вађено 7, 8, 9 и 10 вагона или просечно 8 вагона дневно, све до пре 3 — 4 дана, а сад је спало на 2 — 3 вагона дневно, и то не зато, што би радови били обустављени, него што је предузимач предузео оправку пута, па је оне возаре, који су му преносили угљ, употребио на оправку

пута, по нашој дозволи; јер док је пут био смрзнут, и могло се ићи, а од кад се откравило, било је са свим немогуће износити.

Што се тиче примедбе, да сам казао, да нема у Србији довољно људи, — стручних инжењера, ја се заиста не стидим тога, а неће се стидети ни инжењери рударски, Срби, јер их заиста нема. Имамо свега два, од којих је један шеф одељења у министарству, а други је контролор, који прегледа радове рударске. Ја мислим да је паметније и целиходније, да Србин који познаје свој народ боље, но ма који странац, да буде контролор над онима, који врше те радове, него ли да га странци контролишу у његовој земљи. Дакле није разлог тај, што има Срба, па нећемо да их узмемо за управнике, него је тај, што их нема, те је морао бити узет странац. Но осим тога, што се тиче мене лично, ја могу да кажем, да сам ја са радом садањег управника сењског мајдана толико задовољан, да и кад бих нашао кога Србина, ја не бих смео, да га узмем на место његово, јер би о његовој спреми морао тек да се уверавам, док је овај своју способност и усталатност показао на делу.

Живојин Величковић — За тај посао ми имамо а осим тога и г. Мишу Михајловића, који је стављен у пензију, а сада је у најбољој снази за рад.

Министар народне привреде — Миша Михајловић тражио је сам пензију и пензионан је; он се не јавља за службу, а ако се јави за службу и напусти сва она рударска предузећа ортачка, која има на петнајестину места у Србији, ја ћу га примити.

Потпредседник — Претрес је свршен по овом питању. Пошто је ово питање, то Скупштина неће доносити никакву одлуку.

Министар народне привреде — Интерпелација, која је упућена од г. Величковића о том мајдану, ова је: Прва је гачка у њој; „како сам смео испод руке, да уступим пренос угља Ракићу и Бранковићу; „како сам смео цену за пренос повисити од 9,65 на 13 дина, кад се зна, да постоји понуда за много јефтинију цену; „какви су ме разлози руководили, да тамо поставим једнога странца; зашто је држава у октобру и новембру куповала угљ са стране, кад имамо мајдан, и т. д.

Прво питање гласи: да сам ја уступио предузимачу без лицитације пренос угља. Предузимач добио је пренос угља у 1889-ој години; тада је мој претходник, кад се решио да се вади угљ из сењског мајдана, расписао лицитацију, и на првој лицитацији није се нико јавио, а другој јавио се само један и понудио 14 дина, Бранковић и овај садањи предузимач понудили су 11 динара и за ту цену да возе по старом путу до 1-ог јануара 1890 год., а од 1-ог јануара, да је дужан министар привреде, да овај нов просечени пут тако направи, да се по њему може ићи, јер је и ближи и бољи, и онда да возе на овом новом путу за 9,65 дина. Овде има акта, која сведоче, да министар народне привреде, није на време извршио оправку пута, како је требало да буде; но предузимач је по тако рђавом путу преносио угљ де марта за 9,65 дина, ма да се званично констатовало, да пут није исправљен онако, како је требало. У марту месецу, он се озбиљно жалио и казао, да апсолутно не може да врши пренос па је тражио и накнаду, но та му накнада није дата. Најпосле пут се поправи и он је превозио све до под јесен по 2—3 вагона, колико је било уговорено. У лето њему министар привреде повиси да мора преносити 4 вагона, и он је пристао, да превози 4 вагона по 9,65 дина. У августу настале су кише тако, да се пут страшно искварио, и дошло је до тога, да је предузимач тражио, или да се поправи пут, или да се обустави рад. Ја сам тада био министар и образовао сам комисију, у којој је био окружни начелник, инжењер и један чиновник, и они су казали, да је пут такав, да се не може за дан ићи и вратити, као што се до тада ишло, него да једна кола морају ићи једнога дана, а другог дана се вратити, а то је дупли трошак. Кад сам то добио, ја сам молио министра грађевина, да нареди, да се тај пут поправи. Министар грађевина писао је окружном начелнику, да сазове кулук и да кулуком

оправи. Кулук је сазван из ресавског и царањинског срева, али ниша је падала непрестано, да свет није могао да ради, а пут се искаљао. Најпосле начелник пише своме министру унутр. дела и мени једно озбиљно писмо, у коме нам јавља, да се исправком, на овај начин не само не може извршити, него да је исправка пута кулуком тако теретна и тешка по онај свет, који је врши да изазива крајње незадовољство и молио је за дозволу, да распусти кулучаре, иначе ће се његов ауторитет да омаловажи.

Гледајући путове какви су онда изгледали око Београда и у Београду, који су се за то време са свим изварили, ја сам могао мислити какав ли је онда онај пут био тамо, где дневно пролазе по 130—160 кола са по 1000 кг. камена угља. Када је примио тај извештај министар је унутрашњих дела одмах депешом наредио да се кулучари распусте. Ја сам одмах јавио ову ствар министру грађевине као надлежном за исправку пута, и тражио сам да он изврши исправку. Министар грађевина одредио је комисију у којој су били: г. Марко Ђуровић, и г. Светозар Поповић из Пожаревца и њима је ставио у дужност да поднесу извештај о томе: 1. какав је пут? и 2) шта ће коштати исправка пута? Та два инжењера за које држим, да ће их и г. Величковић познавати и да ће бар једноме од њих веровати, поднели су извештај да се по путу апсолутно не може ићи и да празна кола пропадају до главчине, и да ће према јединичним ценама, где су они написмено поднели и које се налазе овде у актима, исправка пута коштала би око 89000 дин. И са своје стране предлажу, да ће бити најкорисније и најбоље, пошто предузимачи по врло хрђавом путу не могу да превозе онолику количину угља на коју су по уговору обавезани, а међу тим сами предузимачи имају до 40—50 кола а сем тога имају 60—70 најамника, које су узели под уговором с том обавезом да морају имати посве дневно за њих посла. Дакле та г. г. инжењери предлажу да је најбоље, да би се предузимач умирио, јер не може да превози угљем, да се њему уступи исправка пута по цени коју су они овде обележили. У то време г. министар грађевина, не имајући довољно угља за жељезницу, обратио ми се је писмом и каже: или да ми се лиферије по 6—8 вагона угља на дан или ако ми се то не учини за 4 дана, ја ћу морати да набавим угљем са стране и набавио је 15.000 тона. У то време и фабрика у Крагујевцу морала је да обустави свој рад за 6 дана и радници су 6 дана остали без рада с тога, што нисмо могли да лиферијемо угљем. Када сам добио тај реферат г. г. инжењера, онда ја приступим у погодбу са предузимачима, пошто су они имали довољан број људи и кола, мислио сам да ће они моћи најбрже и најбоље свршити тај посао. На основу тога ја закључим уговор с њиме, пошто сам целу ствар изнео министарском савету, и тражио сам дозволу да могу продужити уговор да остане иста цена. Пошто сам све то имао у рукама ступио сам са њиме у погодбу. Он је незнајући за извештај комисије тражио 56000 дин. али та је цифра у погодби сведена на 37000 дин. Он је налазио у томе рачуна што би том исправком могао да да посла оним људима, којима је по уговору везан, и друго што и сам има 30 до 40 кола, која су му тада седела беспослена. Дакле он је могао да пристане да ту исправку јефтиније изврши но ма који други, који нема тога материјала у рукама. У погодби је стављено да он превози угљем до 1 маја, кад ће отпочети жељезница да ради и то без условно по 8 вагона дневно а ако то не учини, онда да ја имам права да о његовом трошку и из његове кауција тај превоз вршим. За тим је било стављено и то, да се њему плати још 2,75 дин. на исправку и одржавање пута. Када вам кажем одржавање ја ударам гласом на то, јер хоћу да констатујем, да нас одржавање пута кошта 4.000 и нешто више дин. месечно. Он на овај начин има за 4 месеца и 18 дана, да добије за сваку тону по 2,75 дин. то износи 37.000 дин. а у то улази и одржавање пута и још та обвеза предузимачева, да тај пут кад истече овај уговор мора предати у добром стању држави.

Такав је ток ствари, господо, тако стојимо са овим превозом угља, тако стојимо са исправком тога пута. Ја мислим да сам учинио добро, да сам радио у интересу државном, да сам потпуно одговорно мојој савести и дужности, јер би ме савест грдила да нисам ништа радио, па да гледам, како се угљем доводи из Аустрије и из других крајева ван земље. Најзад да

вам кажем и то да смо ми наш савесни угљем, који је далеко бољи од страних, давали држави по 14 дин. а сада га дајемо по 18 због ових трошкова и да је држ. жељезница узимала пре тога времена угљем по 28 динара. Држ. жељезница је свој издатак за угљем управо преполовила. Она је ланске године издала на 200.000 дин. мање за угљем по што је издала прекаљске године. Дакле, видећете да смо у добити, не само што ћемо доцније моћи да лиферијемо 30—40 вагона угља, него имамо још и материјалне добити у томе што нашој жељезници дајемо бољи угљем и у половину оне цене, пошто га је досад добијала. Када је пут био покварен, онда је наша жељезница набавила са стране 15.000 тона угља, јер га ми нисмо имали. Да не би и даље у овоме штетовали ја сам наредио исправку пута на овај начин, пошто сам прелходно одредио стручне комисије и целу ову ствар реферисао министарском савету и тек онда сам пристао, да извршим исправку пута на овај начин и да је уступим по цену, која је три пута јефтинија него предрачунска. Ако у овоме раду има несавесности ја сам готов да за то одговорам.

Живојин Величковић — Господо, још онда кад ми је ова ствар, на коју се сада одговара, достављена и кад сам услед те доставе подуже размишљао, хоћу ли да поднесем ово питање или не; још онда сам знао, да ће одговор бити овакав и да г. министар неће изаћи пред Скупштину и казати: „Скупштини чуј, све је ово истина што овај човек каже, ја сам крив што сам овај уговор закључио без лицитације; крив сам што сам предузимачу цену повисио и према томе, крив сам, што сам државу оштетио“. Ја сам дакле знао да он то неће учинити, него да ће се бранити. Међутим колики је успех постигнут одговором г. министровим, на вама лежи да то кажете. Не стоји ствар онако како је г. министар представио. У акту бр. 1500, који се налази у актима по овој ствари, има, а то и г. министар потврђује, понуда Бранковићева, да *по 11 динара* превози 1 тону угља *по старом путу*, и под условом док се нов пут не подигне. Доцније у јануару 1890 год. и закључује се уговор без јавне лицитације по 9.65 дин. Није овде главно питање само о штети, коју показује разлика између цифре 11 дин. и 9.65 дин. него је главно, тако исто и питање то, што је министар обинао један принцип, један јасан закон и уговор закључио без јавне лицитације. Као што сте могли приметити г. министар није потврдио одговор на ову тачку интерпелације и он је само казао како је његов претходник закључио на „брзу руку“ уговор с Бранковићем, али он није ништа одговорио, *какав га је разлог морао руководити, да и он, имајући и сувише времена, закључи уговор без јавне лицитације*. Господо, свака радња оваке врсте, ма колико да је искрена и савесна носи на себи знаке сумње. Када г. министар зна да је ово одвећ важно предузеће; кад је знао за несрећу, коју је донео земљи Бонтугов уговор, који је закључен такође без лицитације, овда у интересу земље и своје части, није требао да иде истим путем, да закључи уговор овакав, кад је, као што рекох, имао времена, да на један легалан начин све то сврши и да сву своју радњу обуче у законску форму, те да се сада не мора сумњати; а та сумња мора сада основана бити, кад се *изричан законски пропис обичје, као што је у овом случају учињено*.

Штетне последице из тога рада, господо, садрже се и у овоме: г. министар је прелходно учинио и то, да је мин. савету предложио (бројем 10021 од 13 јула прошле године) да се на просто тражење предузимачево за утеривање угља у вагоне повиси цена са 6 динара. По уговору, који је закључен између министра и предузимача, угљем се имао истоваривати у магацину Ђурирске станице. Код Ђурије постоји магацин овакав какав је. За њега је знао предузимач. Знао је да се у исти може ући средством басамака. Угљем се дакле не може убацивати одмах из кола, него тек уношењем помоћу карлица. То је дакле далеко тежи посао, него истоваривати непосредно из кола у вагоне. *Дакле за један лакши посао предузимачев, који је само у његову корист ишао, за такав посао г. министар народне привреде предлаже министарском савету и министарски савет усваја, да се предузимачу плати још по 6 динара више на сваки вагон, а то чини да му је дата*

дневно већа зарада 60 дин. само на овај нов по њега лакши начин утоваривања.

Пошто је и ово учињено у корист предузимача отишло се и даље. *Без јавне лиценције* г. министар је закључио под видом оправке новог пута, нов уговор о вучи, дао је предузимачу већу цену 13 динара на једну тону. Ја протестујем противу таквога поступка министра привреде, јер не стоје они разлози, којима он мисли да оправда онај свој поступак, а да то тако не стоји видеће се из овога, што ћу сад казати.

По уговору, који је он о путу закључио са предузимачем, пут не мора бити готов, док жељезница не буде готова. После ћу се вратити на то, али сад ћу да кажем ово, да тај пут не може бити готов, док не буде готова жељезница. Упамтите ово, господо, па цените како хоћете, упамтите да се због овога пута са свим изливима, даје предузимачу више 6 динара за утоваривање и још 2·80 дин., од сваких 1030 к. гр., ма да пут не мора бити готов пре него што буде жељезница готова. А кад је тако онда настаје питање: шта ће нама тада тај пут, кад ће се жељезницом угаљ пренашати. Ако се узме још на уму и она понуда Бранковића по 11 дин. на тону, дакле 2 динара мање него што је сада дато предузимачу Ракићу, јер се бар то не може порицати, онда је очевидно учињено на штету државне касе. Јер, кад се овај пренос угља врши жељезницом, онда нам други пут и не треба. Дакле, не стоји то, да кад жељезница буде готова, да ће нам и овај пут до мајдана потребан бити.

Према овоме излази, да је просто измишљена потреба тога пута, да је измишљена те да се тиме правда већа цена предузимачу; а да би се то још боље и јасније видело, ја се позивам на управу арсенала Ђупријског, која је закључила уговор са сељанима за пренос угља од мајдана до Ђупријске штације, *по 7 динара од тоне*. То значи, да је министар према овој цени, платио 6 дин. предузимачу више, него управа Ђупријског арсенала, која угаљ набавља за фабрику крагујевачку. Тај је уговор потврдила власт и министар за њега зна.

А кад сравните ову цену са ценом, која се сад даје онда излази да је предузимач у садашњој цени добио и добија *500 динара дневно више*.

Ово је, господо, факт на коме и ослањам ова своја тврђења, ну, ако Народна Скупштина опет нађе, да и преко овога може бити задовољна одговором г. министра народне привреде, ја немам ништа противу тога, али ћемо доћи до тога да је наша снага и сувише слаба за један јачи отворени протест, само за то, што је вас на броју више.

Понављам, да се према цени Бранковића држава штети са 220 динара дневно, а према уговору, који је закључила управа арсенала Ђупријског, штети се са по 500 дин. дневно, а то је више него, што сам ја и предвидео у својој интерпелацији.

Госп. министар, или је фактички прећутао и заборавио, или ја нисам приметио да потврди и то, да је он овоме предузимачу дао још 18.000 динара у цели оправке пута и 5.000 куб. метара шљунка у вредности 25.000 дин. Г. министар на то није одговорио, али стоји то, да је поради овога пута дата предузимачу и сума од 18.000 дин. и 5000 куб. метара шљунка у ознањеној вредности; да је, дакле, оним уговором управ измишљена потреба само ради тога, да се њом маскира што већа корист овоме предузимачу.

Ја сам довољно обратио пажњу Народној Скупштини, нарочито на оне податке, који садрже у себи чисту политику, ја немам других јачих писмених докумената да несправност овога поступка докажем, а тај разлог и логика су у томе, што по уговору овом, нов пут не мора бити пре готов, него што буде готова жељезница, те по томе, можете ценити, да ли је права потреба и била да се овај пут подигне, јер она жељезница неће бити готова ни до 1 Маја друге године, а камо ли до 1 Маја ове године, до кога дана ни пут не би морао бити готов.

Према свему овоме ја нисам задовољан са одговором г. министра народне привреде.

Министар привреде К. С. Таушановић — Господо, ви сте чули моје разлоге, а и разлоге г. Величковића и ја бих могао сад са мирном савешћу да седим и да очекујем вашу оцену унапред уверен, да ће она испасти у моју корист; али ја морам да кажем две три речи, те да исправим неке криве појмове г. Величковића.

Господо, г. Величковић буни се, па доводи у везу закључење уговора овога предузимача са мојом оправком овога пута. Уговор је закључен претпрошле год., кад ја нисам био министар нар. привреде. Што се тиче тога уговора, ја сам већ казао и опет понављам: да су две лиценције држате и да се на првој лиценцији није нико јавио, а на другој јавио се један, са понудом од 14 динара а ови са 11 дин. да вуку угљен по староме путу до 1 Јануара 1890 год. а, од 1 Јануара да вуку угљен по новоме путу и да је министар народне привреде дужан да тај пут до 1 Јануара 1891 год. оправи и регулише, и ако га до тога времена не оправи, онда они не могу да ваде ни да вуку угљен; и кад буде нов пут готов, онда у место цене 11 дин. од тога, да буде 9.65 дин. Тај је, дакле, уговор закључен пре мога доласка за министра народне привреде. А што се тиче истоваривања угљена, о томе се ништа не спомиње у уговору, ко ће тај угљен да истоварује.

Дакле молим вас, то је било пре мога доласка. На основу закона држане су две лиценције, лиценцији се нису јавили, дошао је овај човек с најјефтинијом понудом, и за то је њему дато.

Што се тиче онога пута, г. Величковић врло отворено и са свим се слободно изражава да пут није срески. Чудновато и смело тврђење? Молим вас, господо, у „Српским Новинама“ изашао је званичан оглас министарства грађевине под номером, да је тај друм срески, и само на основу те званичне објаве смела је власт да народ зове да кулуком друм оправља; да нема тога акта власт не би ни са каквим правом смела да зове народ, да се тај пут кулуком оправи.

Али најмешиније је што г. Величковић тврди, да у уговору стоји, да тај пут не мора бити готов док се жељезница не направи. Па зшто га онда оправљати? Ако ту има логике, онда престаје сваки говор. У уговору стоји да предузимач мора дневно да превози 8 вагона; да пут мора да оправи и да га мора у добром стању да одржава и кад буде жељезница готова да га мора у добром стању предати. Да је тај пут оправљен, о томе се може г. Величковић и преко својих пријатеља извести, ако до сад није знао, и то стоји у овом уговору, који је он мало час у рукама имао, али види се, или га није читао, или га није хтео читати, верујући више личним својим пријатељима но писаном уговору.

Потпредседник — Је ли вољна Скупштина да се реши? (Јесте).

Јован Авакумовић — После говора мога пријатеља Величковића мени је остало мало да кажем о овоме питању, јер г. Величковић фактима и доказима потврдио, да је интерпелација била умесна. Ја ћу према одговору г. министра и према доказима, који су изнесени, казати неколико речи у допуну тога.

Према самом одговору г. министра привреде, стоји несумњив факт, да је и предузимачу Ракићу пренос дат без лиценције; према самом одговору г. мин. прив. стоји несумњиво и то, да му је и оправка друма дата без лиценције. Г. министар се изговара да је пренос закључио његов предходник. Изговарајући се тиме, г. министар је у исто време потврдио, да је доцније и он продужио тај пренос и кад је наступило време да се тај пренос лиценцијом може да изврши продужио је на исти начин, као што је и његов предходник учинио. Међутим за оправку друма потврдио је да је учињено без лиценције за време његова министровања. Г. министар се закљача и у једном и у другом факту, а нарочито у другом за решење министарског савета. Ми сви знамо надлежност министарског савета. Чиста је и јасна ствар да се овако велике суме, као што су ове о којима је реч, као што је пренос и сума за оправку друмова, не смеју се друкче чинити

већ путем јавне лиценције. Но министарски савет нема те такви радови давати путем јавне лиценције. Према томе заклањање г. министра за решење министарског савета са свим је непотребно, сувишно, то само значи да је министарски савет поред министра привреде узимао на се нешто, што по закону није смео да узме, т. ј. прекршио је законску одредбу, да се набавке преко ове и ове суме не смеју чинити друкчије, већ путем јавне лиценције. То дакле што се г. министар заклања за решење министарског савета апсолутно не побија нашу интерпелацију, но фактички доказује да није извршен закон, није учињено путем јавне лиценције оно, што је само тако требало урадити. Према томе ми смо имали потпуно места што смо ову интерпелацију поднели.

Дакле исто тако не стоји навод г. министра да је мајдан имао добити прошле године. Није истина, господо, да је мајдан у прошлој години имао добити. Ја отворено кажем, јер знам врло добро да је целокупна радња мајданска имала прошле године 60.000 динара дефицита. Г. министар привреде водио је велику прениску с министром грађевине и министром финансије да му се исплати та сума дефицита, која је била на целокупној радњи прошле године овог мајдана. После дуге преписке и дугога затезања појединих министарства исплаћена је та сума, која се показала као дефицит на целокупној прошлогодишњој радњи овога истога мајдана сењског. И кад г. министар зна да је било дефицита, ја се морам чудити, да може сад казати да је у мајдану прошле године било добити. У мајдану није било добити и ови узроци што се пренос плаћао више и оправка друмова дати без лиценције, и други радови на томе, доиста су учинили да се прошлогодишња радња са мајданом свршила са дефицитом, а не са каквом користи. Томе је допринео сам овај друм, и даље сам главни план како је пројектовано, како је решено да се прави тај друм. Да ли је тај друм срески или општински, о чему је говорио г. министар, то је равнодушна ствар за ово питање, о коме ми данас говоримо. То је екључиво друм, који треба до мајдана; то је друм са којим ће се тешко служити народ. Ја сам казао тешко, ну ево по обавештењу једног пријатеља, сад видим то је друм, који иде паралелно са другом жељезничком, и у непосредној близини са самом жељезницом, а села се њиме неће служити, јер туда им није пут. Тај друм, који је прошле године одобрен, кошта грдно суму новаца; та сума новаца, кад се жељезница начини биће бачена; друм ће бити неупотребљив за народ из овог краја. И при свем том, на тај се друм троши тако много и неправилно. И сад оправка тога друма даје се без лиценције човеку, који је узео да врши пренос, и наравно та сума новаца у вези са оном, што су цене преноса могле бити далеко мање, створила је овај резултат рада у мајдану. Војно слагалиште у Ћуприји, за пренос исте количине од истог места и растојања плаћа далеко мање; поред тога министар додаје Ракићу за утоваривање противно уговору. Све то дакле учинило је, да је мајдан завршио са дефицитом.

Кад све то стоји, ја држим, да и сама Народна Скупштина, која је из одговора г. министра чула и уверила се, да доиста није пренос овог угљена и оправка друма вршена као што закон наређује, т. ј. путем јавне лиценције; као и да су и други издаци неправилно учињени на штету државне касе, ја мислим да се и сама Народна Скупштина не може задовољити одговором г. министра на ову интерпелацију, јер она његова одбрана, да је то учињено по решењу мин. савета са свим је неумесна.

Закон је највиша воља, и њега не може газити ни појединац, па не сме га газити ни министарски савет. Народна Скупштина је позвана да штити закон од повреде, па било да ова потиче од министарске седнице, било од појединих министара.

За то ја држим да Народна Скупштина нити се може, нити треба да задовољи оваквим одговором г. министра; већ треба Нар. Скупштина да прими предлог наш, да се с покудом

таквог рада пређе на дневни ред, те да Нар. Скупштина конститује, да је у овој прилици повређен закон за то, што су оправке друмова и преноси угљена дати без лиценције и иначе рађено неправилно. Ако има довољан број посланика да ме потпомогну. (Устаје мање од 10 посланика).

Министар привреде Таушановић — Г. Авакумовић још у једној прилици чини ми се, приликом буџета, напоменуо је, како је на мајдану прошле године било дефицита. Ја тврдим, да у мајдану није било дефицита, а тврдим и то, да је дирекција жељезничка добила на 200000 динара на углу лањске године, а то је требало да уђе у нашу касу, и онда би ми имали 180000—200000 дина. прихода. Лањске године, трошкови у мајдану покривали су се приходом, а од онога времена, од кад сам казао дирекцији, да не могу превозити по 14 дина. тону већ по 18 дина. било је зараде до 60000 дина. Осем тога, господо, не би били ни оних 60 пара за утоваривање, да је дирекција на време подигла нужне рампе, као што је била дужна подићи. У осталом то је ствар министра грађевине и привреде и ми ћемо ту ствар свакојако расправити, а да је треба расправити, сведочи и тај факт, што је г. Авакумовић већ у два маха до сада дао довољно доказа да му архива дирекције стоји на пуном расположењу, те изгледа да је у неку руку дирекција извор за црпљење материјала при прављењу интерпелација.

Јован Авакумовић — Г. министар народне привреде баци сумњу, да ми је директор давао неке податке. Међутим он избегава да каже, да ли је вођена та преписка, и да ли је добио 60.000 дина, које сам поменуо за попуњење дефицита. У осталом ја могу да га уверим, да нисам никакве податке од директора добио. У министарству: привреде, грађевина и финансије стоје акта о свему том; то зна бар сто људи; и разуме се то није никаква тајна, коју може сваки заинтересован да зна. Ну што се министар труди да покаже, од куд ја то знам, кад је то споредно, већ нека г. министар изјави, да није примио за мајдан 60.000 дина. ако сме то рећи, па ако то рекне, ја ћу му то доказати преписками између министра привреде, грађевина и финансија. У осталом, да ли су мени сва министарства на услузи у давању података, као што једном приликом рече поп Марко, то је мање важно, и ја на то кажем, да само треба живети у свету, пратити преписку министарстава, која се под номером води, у опште водити рачуна о јавним радовима, па ће бити јасно, од куда су мени подаци, којима се служим у приликама за контролисање вашег рада и говора.

Министар привреде К. Таушановић — Ја сам водио преписку о томе, да оправку пута, која је вршена 1889 и 1890 године, плати дирекција, а нисам водио преписку о накнади за угаљ и тада сам казао, да дирекција треба то да плати, јер јој ми угаљ дајемо по 14 динара, она је пре горела угаљ са стране плаћен по 28 динара тону, па сам на основу тога тражио ради оправке пута да плате 18 дина. за наш угаљ, дакле 10 динара јевтиније него што је плаћала на страни а 4 динара јевтиније, но што сад плаћају приватни људи за сењски угаљ.

Михајло Поповић — Ја вас молим да ме данас нарочито саслушате, јер сам промукао, те мој глас неће учинити на вас пријатан утисак, а ствар је међутим од толике важности, да се с њом треба што боље упознати. Ја не бих ни говорио данас, али сама важност ствари тера ме да неколико речи проговорим. Није овде главна ствар, да ли је мајдан у добити, да ли напредује или не, него је реч о томе, да ли је рад г. министра правилан и законит? Што се мене тиче, ја држим да поступи г. министра нису оправдани. Нису оправдани из ових разлога. Кад је г. министар затекао уговор, који је о преносу угљена направно његов претходник, он је имао дужности, да се у свему држи уговора, и да се стара о извршењу свих ових обавеза, које је његов претходник примио у име државе, како се не би дало повода другој уговорачкој страни за тражење накнаде на штету државних интереса. По томе уговору преносач угљена имао је једанаест динара од тоне по староме путу, а 9 дина. и 60 пара динарских, од тона кад се буде направно нов пут. Према овоме са свим је јасно, шта је имао г. министар да ради. Кад

је већ држава примила на се обавезу прављења пута, онда је г. министар имао да се постара па да се пут и сагради. Г. министар у свом одговору вели: да је на томе радио, колико је до њега стајало, да је пробао путем кулука, да је тај покушај пропао, да је слао два стручна инжењера и да кад је видео њихов предрачун по коме ће пут коштати око 89 хиљада динара, он је без лицитације повисио цену од тоне са 2 дин. и 75 пара дин. а да се сам преносач брине о путу, налазећи да је томе јевтиније дао од инжењерског предрачуна. Мислећи, да је бајаги јевтиније прошао од предрачуна, — а ја нарочито велим бајаги јевтиније — јер ћу доказати да је скупље дао; он тиме хоће да правда свој поступак, којим је обишао лицитације. Пре свега, господо, предрачун у овоме послу не може бити никакав разлог. Не може стого што ми сви знамо, да се по предрачунској цени увек не узимље већ по нижој.

Предрачунска цена служи само као полазна цена, са које се почиње лицитација, а уступа се ономе ко понуди најнижу цену испод предрачунске, те се дешава, да се често уступи и за половину предрачунске цене. А кад то стоји онда г. министар није никако могао наћи разлога у предрачунској цени за обилажење закона. Његов би дакле поступак био неправилан, и онда кад би дао и јевтиније од предрачуна. Но он није дао јевтиније — он је дао скупље. Ево доказа. Кад се на тони једној да више два динара и седам десет и пет пара, онда вишак на један вагон, који има десет тона, износи десет пута по 2 дин. 75 пара, то је 27 и по динара. Како преносач дневно преноси осам вагона, то дневни вишак износи осам пута по 27 и по динара, што чини свега 220 динара. И то је његов дневни вишак, — вишак који је добио без лицитације. Месечно му је дато 6600 а годишње 79.200 динара. То је добио годишње само у име вишка. Али мало пре рече г. интерпелант и г. министар, ако сам га добро чуо, — да је њему уступљено пет хиљ. куб. метра камена, у вредности двадесет пет хиљада динара, и сем тога 18 хиљ. динара у новцу, што свега чини 43.000 динара. Толику је суму добио сем оне на повишењу преноса. Кад сад ову суму од четрдесет три хиљаде додате оној првој од 79.200, онда излази да је њему на рачун пута дато преко сто двадесет хиљада динара, а то је, господо, много више од предрачунске цене, а никако мање. Разлог дакле, да је овим путем дао јевтиније и од предрачунске цене не стоји, и њиме се његова радња не може да правда.

Но има још нешто. Г. интерпелант је мало час казао да је управа арсенала набављала угља по седам динара од тоне, дакле, четири динара јевтиније, него што је овај имао. На вагону он је према цени, за коју је управа арсенала набавила угљен, имао чистих четрдесет динара добити с прст-поставком, да онај са седам динара није ништа зарадио. Како је овим уговором без лицитације дато преносачу да доноси шест вагона више но по старом уговору, дакле дата му прилика да зарађује дневно више 6 пута по 40 а то је двеста четрдесет динара дневно, то је већ у тој новој добити било за њега разлога, да пристане без икакве накнаде и г. министар је требао да се том приликом користи.

Немогуће ми је даље због назеба да говорим, и ја ћу да свршим свој говор овим. Министрова радња по моме мишљењу није никако оправдана. Чак и кад би министар имао ослоња и у закону, да даје путем лицитације озбиљна на-жња према пословима, који су му поверени, не би допустила да се то изврши ван лицитације. Тиме, што министар то није учинио, ја налазим да се је огрешио о закон, — сматрам његову радњу као неправилну и незакониту, којом је оштетио интересе државне и нисам задовољан с његовим одговором.

Министар привреде Е. Таушановић — Г. Величковић је напоменуо и Поповић се хвата за то да је неко закључно пренос угља од Сења до Туприје по 7 дин. Ја не знам за то пренашање а ако ми дозволи г. Величковић да смем сумњати, онда и јако сумњам да је то могло бити за много рока и на дуже време, а да сумњам наводи ме на околност што знам да садашњи предузимач није могао да добије ни за

8¹/₂ ни за 9 дин. наше сељаке из села, а знам и то да је он био принуђен да набави 40—50 запрега, а доцније је морао да довлачи Мађаре са запрегом и са њима је закључио уговор, за које ја знам да су били плаћени по 8 и 8¹/₂ динара. Дакле нека сравни г. Поповић тврђење г. Величковића са овим, па ће видети, да није онако, како г. Величковић каже.

Г. Поповић није ме разумео кад каже: да зна, да сам ја слао рударске инжењере. Ја нисам слао рударске инжењере, него сам послао једну комисију, у којој је био окружни инжењер и началник, а другу је комисију послао министар грађевина, а то су Ђурковић и Светозар Поповић. Та комисија министарства грађевина, предложила ми је да ће најцелесходније бити да с предузимачем закључим уговор, јер је и он сам ангажован; инжењерски предрачун 89600 а пут је предат предузимачу на исправку за 37.000.

Господа кажу да сам требао то путем лицитације да извршим. Ја сам, господо, казао како је ствар ишла. Ако мисле господа да кад кућа гори, треба узаман трчати на тражити вагросасце а не служити се бунаром или и баром, ако је само има, и ако се њима могне послужити. Ако су господа мислила да сам ја требао да оставим пут неоправљен а да оставим да дирекција наручи са стране још 20—30.000 тона по скупу цену, те да баца 100—150000 динара у лудо, онда је то друга ствар, али ја на то не бих могао да пристанем. Овде је била ствар прешна и овде се морало одма и друго приступити раду.

Што се тиче ове напомене да сам ја дао 18000 дин. готових новца, то не стоји. Ја сам дао *аконто* исправке пута 12 или 18 хиљада. Тај новац није му дат, дакле, мимо уговорене суме; то му се урачунава у отплату. Осим тога по уговору му је уступљен шљунак, који смо ми до тада спремили и то не по 5 динара кубни метар, већ смо ми тај шљунак спремили по 3 динара к. метар.

У осталом, господо, кад год се десе у државним пословима, којима ја рукујем, овако прешне и хитне ствари, кад год се деси да дођу материјални интереси државни у опасност, ја се нећу устезати да претерам преко формалности. Спасавачући материјални интерес, ја мислим да формална страна не треба толико да се гледа; и онде где кућа гори, ја ћу гасити што пре, и чим могу.

Мијаило Поповић — Јесте; ја одмах почињем с овим: да ће се под изговором, да кућа гори, утријавати чешће своја воља и да ће се то оружје „прешна и брза неодољива потреба“ од честе употребе истуити. Зар овде кућа гори — зар су овде прешна посла и неодложна потреба, да се нема кад лицитација држати, где се ваздан води кореспонденција због пута скоро читава година, па се на један пут излази те се каже: не може се лицитирати, — кућа гори. Извините, али ја у то не могу да верујем. Могло се је држати и пет лицитација.

Љуба Јоксимовић — Из одговора г. министра чуо сам једну реченицу, ако сам ја добро разумео, која је тежиште целе ове ствари. У уговору нема споменуто ко ће да истоварује; али мени се чини да је речено да ће дирекција уде-сити рампу, па ће ићи лако утоваривање и истоваривање и за то се неће доплаћивати; међутим ово се мора доплатити.

Министар је казао да је фабрика остала неколико дана без рада и може бити да га је то руководило да брани уговор за преношење. Ово утоваривање и истоваривање није морало да се плати, али само за то што државна дирекција није дала рампе, морало се ово дати. Дакле како ја то разумем, изгледа да жељезничка дирекција није хтела да испуни обвезе, које је била дужна да учини. Због тога на ово би требао да одговара министар грађевина; и лане је министар грађевине одговорио на то. Мени се чини да је овај директор квасац за мешање теста за интерпелације опозиционе. Докле је год он на том месту, господа из опозиције имаће доста да говоре. Ја бих био мишљења да пошто није интерпелација упућена на кога треба, да се пређе преко ове интерпелације на дневни ред.

Потпредседник — Као што знате постоје два предлога: предлог г. Авакумовића и предлог г. Љубе Јоксимовића. По

пословнику прво долази предлог који предлаже прелаз на прост дневни ред. Дакле стављам на гласање предлог г. Љубе Јоксимовића: ко је за то, да се усвоји предлог г. Љубе нека седи; ко је против нека устане? (Већина седи). — Оглашујем да је већина седела и да је усвојен прелаз на прост дневни ред.

Министар привреде Е. Таушановић — Г. Милош Обркнежевић упутно је на мене питање: да ли ћу поднети овој Скупштини закон о радњама. Ја сам у стању да одговорим да сам тај закон упутно Државном Савету на штудирање још пре два месеца. Сви закони морају да иду тамо и чим га Државни Савет врати, да ћу га упутити Скупштини, а да ли ће то да буде овој сесији Народне Скупштине или идућој — то не могу да кажем.

Милош Обркнежевић — Ја сам тражио у овом питању да министар одговори хоће ли поднети закон о радњама. Зна се да закон о радњама постоји још од 48 год. и он је такав, да га нико не врши. Ако когод тражи правду — не већ нема одавно, па и ово, што би је било, власт је неће да врши. Дакле то ме је побудило да поднесем ово питање, да би се још на овој сесији решио тај закон.

Кад је г. министар у свом одговору изјавио, да је поднео Савету на проучавање и да се налази код Савета већ толико времена, ја мислим, да је Савет дужан био, да га досад свршити. Свакојако било је довољно времена, да га је могао свршити, како би се могао још у овој сесији, да реши. Целој Скупштини познато је занатлиско стање, особито по унутрашњости Србије, тамо је још прече, но што је у Београду. Кад год се почело што радити у корист занатлија, и дошло се таман до решења, а оно се увек због нечег мимоишло и није ништа било тако, да тај занатлиски сталеж није видио никакве користи. С тога гледишта, ја бих молио Скупштину, да и она оцени ту ствар, да се тај закон још у овој сесији реши. Дакле, ја не могу да се задовољим с овим одговором г. министра за то, што они грађани ове земље, који базирају на тај закон и сматрају, да је он регулатор у целој земљи њиховим радњама, неће бити задовољни.

Министар привреде — Господо, не могу да разумем г. посланика, кад се не може, да задовољи са мојим одговором. Управо ја не знам каквим би га другим одговором могао задовољити, до кад кажем, да је закон код Савета и чим дође да ћу га упутити Скупштини. Тај закон спремљен је у министарству пре него што се Скупштина састала и да би што потпунији изашао пред Скупштину, ја сам нашао за добро, да га пошаљем свима занатлиским одборима у Србији, да сваки стави своје примедбе, и тек са тим примедбама, да га изнесем пред Скупштину. Па шта мислите, шта је било? Ја сам послао на месец дана пре Скупштине, а примедбе су ми стизале од њих до пре 5—6 дана. Дакле са пуних 5—6 месеци занатлије нису могле да претресу тај закон, а Савет, који је имао 50—60 закона, он је требао да га за недељу дана ваљда да сврши. А могу и то да вам кажем, да ће за саму ствар бити веома корисно и боље ако се да времена и Савету и одбору скупштинском да га може добро проучити, и да је у интересу занатлија, да буду стрпљиви, па да чекају.

Потпредседник — Пошто је ово питање, то Скупштина не може доносити никакву одлуку, него само има да прими к знању одговор г. министра.

Министар народ. привреде — Г. Кунатровић поднео је питање: ко је дозволио предузимачу на Бердану, да подигне дућан са манифактурним еспаном. Ја сам дознао, да постоји такав дућан и ако немају права, да подигну дућан, него само бараке за храну и пиће и издао сам наредбу, да се тај дућан затвори. Начелник ме је известио, да ће извршити то у року у ком треба, да се изврши. Предузимач се међутим жалио и мисли, да има права и на тај дућан, међутим ја налазим да он тот права нема и поново ћу наредити да се затвори.

Вожа Кунатровић — Пошто г. министар каже, да ће да затвори тај дућан и да је издао наредбу, то се задовољавам с одговором.

Потпредседник — И по овом питању Скупштина има само, да прими к знању одговор г. министра.

Минист. народ. привреде — Г. Тома Војичић, упутно је интерпелацију, да ли ми је познато, да је пошта ваљевска похарана? Пошта ваљевска није похарана, него се десно један случај крађе. Телеграфист, који је вршио дужност благајника, Солдатовић, једног дана примајући аманет чује, да зове Београд из штације, па видећи да нема дежурног на апарату похитао је да одговори и оставио касу отворену, и док је изишао из собе и вратио се, нестало је из касе два амнета, један од 1563 дин., а други од 800 дин. Доцније констатовало се, да је тада улазио у собу момак и тај момак дат је суду. Међутим Солдатовић је чиновник већ 17 година и за све то време зна се да је био тачан и поштен. Кад се ствар код суда сврши, видеће се ко је прави кривац. То је мој одговор.

Тома Војичић — Ја сам сматрао за своју посланичку дужност, да поднесем ову интерпелацију. Г. министар није одговорио на моју интерпелацију у онаком правцу, како је написана, и за то ћу да изнесем стање ствари онако, како имам уверења о томе. То је било јула месеца, кад је нестало 2000 и неколико стотина динара, и ти новци нису нестали оним путем како износи г. министар, него су нестали на са свим чудноват начин. Г. телеграфист, који је руковао с касом, казао је да су кључеви остали у каси; кад је отишао на апарат он је био тамо неколико сати, па се сетио, да су му остали кључеви у каси, и кад се вратио он је вели видео, да кључева у каси нема.

Он је онда отишао и позвао окружног начелника и окр. благајника да констатују како су му кључеви нестали, пошто су кључеви као што он каже били у каси, тражени су резервни кључеви из Београда и док су они дошли протекло је 3 до 4 дана. Кад је то приметио, он је требао да постави стражу, па тек да се у присуству окр. старешине отвори каса и онда да се констатује право стање ствари. Док међутим он је пропустио ваљда из своје глупости те није поставио стражу да се види од чије је стране нестало новац. Дакле изглед су такви да што он каже да су му кључеви нестали, да ту нису чиста посла, таквим изговором он би могао да се послужи па да каже како му је нестало неколико хиљада динара, па да му се тај новац одбије од плате, дакле факт је што је и г. министар признао да је у каси нестало новаца, да је тим новцем руковао г. Димитрије Солдатовић телеграфиста и да тога новца сада нема. Сад долази питање: да ли је он крив, и да ли ће га суд осудити. Али на сваки начин ово нема да реши административна него судска власт. Он треба да изађе пред судску власт и тамо да се правда, а не да овако баца на другог кривицу и таким сумњивим изговором, може сутра и други чиновник да се послужи, а то не би било по закону никакво оправдање.

Ја ћу бити задовољан са радњом г. министра онда, ако он тога чиновника спроведе суду, иначе се нећу задовољити.

Министар привреде Е. С. Таушановић — Пропустио сам мало пре да напоменем, да се овом чиновнику као рачуно-подагачу стављена забрана на плату. Ја нисам био тамо, те да знам како је све то било, али званична документа сведоче овако. Ствар је пред судом. Онај што је оптужен, ако је прав, он ће за то наћи доказе и биће ослобођен. Но свакојако је од њих двојице један крив. Ако онај први не буде крив, повући ће се Солдатовић на одговор. Али док се та ствар пред судом не расправи, ја не могу пресуде изрицати.

Што се тиче оне апелате да ја хватам чиновнике, који овако раде, имам да одговорим, да сам ја то већ учинио и већ их има 10—12 који су под судом а многи су и из службе отпуштени.

Тома Војичић — Сад сам мало боље разумео г. министра, али ипак ја имам то уверење, да онај који рукује с државним новцем он треба да је обазрив, да чува оно што му је поверено, да се не украде. Он има кључеве, има Вертхајмову касу он није био на путу, па да му је тај новац нестало, него је био у свакој угодности и безбедности. Дакле ово је његов изговор, а на њему остаје сумња за овај новац и да се стане на пут

оваким појавама, треба сваког оног чиновника, код кога се деси крађа новаца, одма за јаку на пред суд, да тамо одговара.

Потпредседник — Претрес је свршен. По свакој интерпелацији Скупштина има да донесе одлуку. Пошто никаква одлука по овоме није предложена, то председништво предлаже прост прелаз на дневни ред. Ко је за то, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред нека седи, ко је против нека устане? (Већина седи). — Објављујем, пошто је већина седела, да је Скупштина усвојила прост прелаз на дневни ред преко ове интерпелације.

Изволте чути одговор г. министра унутрашњих дела, на интерпелације и питања на њега упућене.

Министар унутрашњих дела Ј. Баја — Посланик г. Стојан Рибарац упутио је на мене интерпелацију о неком чиновнику Јевтимију Поповићу, који је комесар жељезнички у Нишу. Та се интерпелација своди на ово:

Г. Јевтимије Поповић, комесар жељезничке полиције у Нишу, још пре годину дана, док је био жељезнички чиновник у Крагујевцу „узео“ је из државне касе 2000 динара.

Пита се:

Је ли до сад што предузимато ради обезбеђења кривице г. Јевтимијеве и какав је резултат те истраге.

Ако до сад на томе није ништа рађено; шта је узрок томе и оће ли г. министар да нареди одма истрагу и да г. Јевтимија преда суду?

Чиме г. министар правда задржавање г. Јевтимија у служби после ове његове злоупотребе, и држи ли да г. Јевтимије може остати и даље у служби без повреде државног интереса и без штете за ауторитет државне власти?

Чим сам сазнао за ову ствар, одмах сам упутио министру грађевине овај акт:

Господину Министру Грађевина

Господине,

Из ранијег времена, застао сам акт ове садржине, који ми је част спровести вам.

Као што видим из вашег писма од данашњег ЖБр. 225 г. Јевта Поповић, сада комесар у Нишу учинио је недостатак у каси крагујевачке станице, као шеф магацина станичког, дакле као званичник из подручне вам управе.

У таквоме случају по закону ви ћете бити надлежни да сходно §§ 48 и 49 зак. о чиновницима грађанског реда, наредити што налазите за нужно, те да се његова кривица извиди, а ја сам вољан да га упутим одмах чим га ви, или одређена комисија, будете захтевали по овој ствари.

Ради даљег вашег поступка враћам вам $\frac{1}{2}$ послате прилоге.

Примите, господине, уверење о мом одличном поштовању.

Министар.

Дакле ја сам то упутио министру грађевина и, пошто је његова ствар, ја немам по овоме ништа да радим.

Стојан Рибарац — Господо, факт је да је господин, коме се говори у интерпелацији, учинио злоупотребу, док је био жељезнички комесар у Крагујевцу. Тај факт није поверао г. министар. Ја нисам сумњао нити сад сумњам да је влада предузела потребне мере да се заштите државни интереси, али оно што ми је дало повода да упутим ову интерпелацију на г. министра унутрашњих дела, то је: како се може рпети у служби државној, на штету угледа и достојанства државног и чиновничког, човек за кога је доказано, да је учинио злоупотребу. Г. министар унутрашњих дела упутио је ову ствар министру грађевина. Мени се чини да ми имамо право да контролишемо сваког чиновника, и кад је то тако, онда ја изјављујем да ћу бити задовољан са одговором г. министра, ако он да реч, да ће све учинити, да се углед државних власти сачува од оних, који га кваре.

Јован Авакумовић — Ја имам само то да кажем, да олимпијске комесаре поставља министар унутрашњих дела, и

по томе он не може да се изговара на министра грађевина, с тога он треба да учини оно, што г. Рибарац тражи.

Министар унутр. дела Јован Баја — Ако сам добро разумео г. интерпеланта, он захтева од мене да овога чиновника отпустим, пре но што видим, у чему је ствар. Ја о томе ништа не знам. Пошто је тај чиновник учинио кривицу, као чиновник министарства грађевине, ја сам позвао г. министра грађевине да одреди комисију по овој ствари. Чим комисија нађе да је било неке злоупотребе, тај чиновник неће остати ни тренутка више у државној служби.

Потпредседник—Претрес је свршен. Пошто није предложена никаква одлука о овој интерпелацији, то председништво предлаже прост прелаз на дневни ред преко ове интерпелације. Стављам на гласање: ко је за то, да се усвоји прост прелаз на дневни ред тај нека седи, ко је против нека устане? (Сви седе).

Министар унутр. дела Јован Баја — Г. г. посланици: Богосав Поповић, Дим. Илићановић и Јов. Милић упутили су на мене ову интерпелацију (чита):

1. Да ли је г. министру познато, да редовно сваке године, петог или десетог дана, прелазе Арнаути у читавим четницама на наше земљиште, те убијају наше људе и стоку им одводе.

2. Да ли је г. министру познато, колико је наших људи погинуло у прошлој и овој години у срезу [косачичком и јабланичком, и колико је какве стоке одведено; и

3. Да ли је г. министар вољан учинити корак и озбиљније се побринути, да пронађе средства, да се упаду Арнаута стане на пут и осигура живот и имовина наших пограничних грађана.

На ову интерпелацију имам да одговорим ово: за сваки напад, који учине Арнаути на нашој граници мени се јавља депешом, тако да се ти сви случаји, који су на жалост врло чести, мени одмах достављају.

Што се тиче другог питања, имам да одговорим: да су у 1889 год. погинула 3 човека и 4 су лако рањена и опљачкана, за тим су украдена 2 вола, 2 коња и једна крава у вредности 1112 дин.

Такође 1890 год. погинуло је 14 лица, рањено 10 а опљачкано је 47 грла говеди, 9 коза и т. д.

Могу вам у опште казати да у најновије доба број тих упада знатно опада, него што је било упада пре, али, свакојакост стање је на граници врло жалосно. То се дакле мора признати, а што се могло са наше стране урадити, урађено је. Ви знате да би за то требало и више средстава и бољих органа и Скупштина је увидела ту потребу те одредила нарочиту резервну суму на боље чување наше границе. Ја сам пак обратно пажњу на боље чување границе и да се бољи чувари постављају, но на жалост, нема изгледа да ће наша граница бити потпуно обезбеђена од узнемиравања.

Такође могу вам казати, да ми нисмо пропустили ни један случај а да учинимо корак код отоманске владе, да се томе стане на пут. Али и о томе могу вам казати, да и од тих корака немамо гогово никакве користи, јер се обично од стране отоманске владе одговара, да јој нису познати учиниоци тих нападаја, а и наши људи не знају те нападаче и од тих истрага и дипломатских корака до сада је била слаба вајда. При том, могу са задовољством констатовати, да је и од стране владе отоманске а и од њиховог посланика овде у Београду изјављена жеља, да се томе злу стане на пут. И у тој цели од стране Турске постављен је један ред низама, да чувају границу са своје стране и да спречавају упад Арнаута у Србију а такође и са наше стране, морамо да употребимо све мере, да се томе стане на пут а нарочито на Препољу, где Арнаути највише упадају и ту смо већ поставили једно одељење наше војске. У опште, констатоваћу да стање на граници није задовољавајуће и ја могу обећати: да ћу се и од сада старати да се од наше стране избегне и спречи такав покушај и да у случају напада што више задовољења за нас прибавимо.

Друго немам ништа да кажем.

Богосав Поповић — Господо, ја ћу овде неколико речи да кажем, шта ме је побудило да напишем ову интерпелацију са мојим друговима.

Познато је мислим целој Скупштини, да срез косанички и јабланички лежи на граници до самих Арнаута, који врло често нападају на нашу границу, убијају Србе, и стоку им одводе тако, да не само да је опасно на том крају за имовину и безбедност за наше грађане, већ као што рекох и саме људе убијају а из самих новина читали сте да тамо Арнаути врло често упадају и убију од једанпут по 5 и више људи. У току ових последњих 10 година верујте, ја сам све протоколе црквене прегледао и нашао сам, да је преко 1000 наших Срба погинуло од Арнаута за ово време. А пред прошле и прошле године погинуло је њих преко 40. Ви, који сте овамо унутрашњости, ви не знате како је тамо грозан живот. Тамо Срби не смеју нигде да изађу и не смеју ни да спавају, као што треба, већ морају бити готови и спремни увек за сваки случај, јер му сваки час грозни опасност по живот његов и његове породице; тамо нема весеља нити пак играња, као што овамо у унутрашњости има. (Чује се; на ствар.) Тамо Срби спавају по сву ноћ обувени, под фишеклијом и са пушком под главу; тамо Арнаути не нападају по један и по двојица него по 10 и 20, поубијају наше људе, ошљачкају стоку и претерају преко границе својој кући. Тако стање траје једнако за ових 10 година, само некад више, а некад мање.

Прошле године био је постављен за командира пограничног одреда један врло храбар човек, који је за кратко време многе арнаутске нападе енергично сузбијао, и тиме их је доста устукнуо и за то време врло је мало Срба погинуло, а за сваки губитак са наше стране он је умео вратити жао за срамоту. То је један командир а именован Алекса Богосављевић, који је учествовао у свима ратовима и који је одликован много бројним орденима, а врло способан за старешину кордона према Арнаутима. Сем тога Арнаути су прелазили на наше земљиште и посекали су нам до 100.000 грма (дрва) и однели у Приштину те продали и њима се није могло стати на пут да секу та дрва и да одводе стоку са наше границе. Арнаути упадају на више места у срезу јабланичком и косаничком, али свима тим упадима једино је стајао на пут овај Алекса Борисављевић и једном приликом кад је њих 150 Арнаута напало на нашу границу, он их је храбро одбио, многе је побио а многе и ранно и тако нису смели више да се усуђују да тако често нападају на нашу границу. Том је приликом погинуо наш један буљубаша а сам командир је био рањен, и та му је рана *седамнајеста*. Али чим је он смењен не знам за што, они су одмах почели да нападају и да нам наносе грдне штете.

Поред тога, што тако често гину наши људи, они нам, као што рекох, одводе и стоку. Тако прошле године одведено је било 40—50 коња и волова 180 грла са крвама. По званичном извештају износи 214 а по извештају приватних људи на 700 комада, које коња које волова. Сем тога одведено је коза и оваца на 600 комада и многа сена попаљена су по селима. Сем тога прошле године погинуло је 19 људи само у Новембру и Децембру месец, а министар је казао 14. (Смех.) И услед тих напада Арнаута наше су карауле, на неким местима морале да устукну и да се повуку на 1 сат овамо к нама и тако су та места остала под силом Арнаута. Та места која су заузели Арнаути силом а без знања нашег налазе се: на десном крају од Преполца а те карауле, које су се повукле назад за 1 сат, јесу код карауле Н. 19 и 20, које се налазе у срезу косаничком а друга у срезу јабланичком са виса Препаштичког устукнута чак у село Губавце. Према свему овоме ја мислим да наша влада треба да се озбиљно постара и да учини корак код отоманске порте, те да се стане на пут тим нападима Арнаута, јер Срби на нашој граници нису крушке да падају сваки дан мртви. Они су истина на граници храбри и енергично одбијају ове нападе, али шта могу они да ураде кад Арнаути често изненада нападају.

Ја ћу само с тим да се задовољим ако г. министар изјави, да ће најенергичније настати, да се на томе крају стане на пут упадима Арнаута. (Врло добро).

Јован Милић Валичевац — Господо, ја нећу много да говорим о овој ствари, пошто сам чуо од г. министра ун. дела, да и он пристаје да се ојача чување на нашој граници од упада арнаута, али не могу да се сложим потпуно са поп Богосавом, јер он није прошетао по граници да види како је, већ мирно шета по своме селу, пошто је доста удаљен од границе а ја сам на самој граници и ја сам чувао границу неки 93 дана, па ћу знати најбоље како је тамо. Истина је да је ту на Преполду најопасније где Арнаути највише упадају у нашу земљу, јер они живе од убијања и пљачкања, покраду волове, коње, овце и т. д. и одведу својој кући; али кад сам чуо да је г. министар изјавио, да ће се тамо појачати стража, која ће да одбија ове нападе и која ће боље да чува нашу границу, онда сам ја потпуно задовољан са одговором г. министра ун. дела.

Тома Јовановић — Г. министар ун. дела, одговарајући на интерпелацију Поп Богосава Поповића признао је, да су ове године за два месеца на граници нашој арнаути 14 наших људи убили, а 17 било рањених. Ја сам и пре, господо говорио, да се повећа цифра на чување границе. Г. министар ми је одговорио, кад сам ја питао: зашто су оних 15.000 дин. више, г. министар ми је казао да је то повишица на чување границе. И у један мах питао сам г. министра од куд ће платити два командира. Годишња плата једног командира износи 1.400 дин. Дакле на двојицу плата износи 2,800 дин. Само у врањском округу има два командира, а тако исто 1 у јабланичком и лесковачком срезу, који врањском округу припадају има других командира, а и у округу где поп Богосав живи.

Дакле види се, да тих 15.000 дин. неће ни да уђу у кредит за повишење на чување граница. Ја мислим, господо, да је г. министар требао изнети већу цифру за чување граница, да не гину наши људи на граници, јер и ми имамо права на ту земљу као и ви Београђани, и ми носимо све терете државне као и ви у Београду; и ми плаћамо дугове државне, као и ви у Београду; и нас нема одвише те да гинемо, и ми одговарамо на сваки позив отаџбине а није право да ми за пра Бога гинемо. Ако г. министар не може да повиши плату чуварима границе, онда зашто наша војска седи по Шумадији, и унутрашњости земље. Зашто се бај лети не изашље војска да чува границу, и онда да видимо да ли ће отоманска порта да позна своје арнауте, за које је казала у извештају министровом да не познаје убице, кад чују да су наши војници на граници. За цело порта ће да каже да познаје сваког арнаутина, кад стоје наши војници на граници него кад стоји чувар са 20 дин. плате, који трпи гладан и још да га уцењује старешина, ако буде онакав, као што је знај старешина кордона, што га је г. Тодор Радовановић бранио.

Са том платом, коју ти пандури на граници имају не може се ништа учинити, и ако лети не шаље се војска да чува границу, арнаути се неће одбити од наших граница. Кад виде они нашу војску на граници, виде ће да је збиља, и неће смети лако њи на бајонете стајаћих војника.

Марко Петровић — Господо, мени се чини да су г. г. интерпеланти узели ово питање са врло уског гледишта. Чини ми се да није било места, да се ова интерпелација упућује тамо гди је упућена. Њој никако нема места да се упућује на мин. унутр. послова, но на министра спољних послова ако се мисли, да српска влада по овоме није учинила оно, што мисли да је била дужна учинити. Да је овде питање о личној безбедности у унутрашњости међу нама грађанима, онда моћ г. министра унутр. дела треба да је осетна свуда, гди се види да је та моћ, која представља моћ земаљских закона и власти, слаба; — и онда и ја бих разумео такву интерпелацију. Али упућити интерпелацију на министра унутр. дела за питање, које не спада строго у његову струку, за питање које се по деликатној природи својој не расправља путем министра унутр. дела, но које се одређује у међународном праву, мислим да није било места упућивати је на министра унутр. послова, јер као што рекох ово нису унутрашњи међусобни

сукобни немири наших суграђана, но немири, који се дешавају услед повреде пограничних међа наше државне територије; коју повреду врше грађани суседне отоманске царевине. И према томе, ово питање није чисто унутрашње природе нашег унутрашњег стања државног, но питање међународне природе, и међународног права, па га је требало тако схватити и тим путем упутити и расправљати.

Господо, стање погранично, међународни односи погранични, регулишу се међународним правом.

По међународном праву свака суседна држава дужна је да да другој суседној држави онолико јемства за мир и спокојство њених пограничних суседа, колико и она добија тога јемства од својих пограничних суседа. На жалост, тога овде не видимо. Ове појаве нису тек од јуче; на жалост, оне се систематски понављају све од онога дана, од кад је отоманска империја постала наш сусед, оне се продужавају од оног несрећног часа, од како смо постали суседи царевини, која или нема моћи или нема воље да на спрам нас врши своје дужности по прописима међународног права, које је оним делом својим, који прописује сигурност наше државе и њених грађана од те стране, већ неколико пута преливено топлом крвљу нашом. И кад ми вршимо своје дужности у томе као народ, да осигурамо себи и племену своје слободу, на коју имамо права и по историји и по међународном праву, брижна Европа вазда нађе разлога, да нас омете на том светом пољу наше државне и националне дужности, а никад не нађе за себе разлога и дужности да осигура живот племена и безбедност наше државе и њених грађана од варваризма тога нашег пограничног и разуданог елемента, коме можда није ни било места у Европи и европској заједници, но које је погрешком развоја историјских догађаја прошло овде у Европи.

Господо, послови међународне природе треба да привуку на себе пажњу не само нашу и наше владе, и да их вазда само ми и о нашем само трошку и крви подмирујемо, но они треба да вазда правично заинтересују и све остале државе европске и народне, који имају и својих међународних интереса и пограничних права; и који треба да вазда сврну пажњу целе цивилизоване Европе на се, и да цела Европа, која с правом тражи за себе мир и спокојство, ради културног и слободног развијања својег, да ова умножи своју моћ на свакој тачки европског копна, где нађу да се међународно право и међународне дужности по добро сваћеним појмовима својим правилно не извршују а не само и тада, гдѝ њиховим сепаратним интересима грози каква опасност. Иначе, Европа ће да изгуби право мешања у послове наше ове природе, ако племе српско, овако често изазивано, онет буде принуђено стрести са себе ово несносно стање. —

Мени се чини, да баш овде на истоку, и то по несрећи на тачки, где се наша држава сусрета са државом турском, да је то међународно право пало у прашину, и да цела Европа овде превиђа своје међународне дужности и да нема те моћне силе да погажено међународно право дигне и из те прашине извуче, у коју га свако дан, на срамоту Европе, баца једна шака разуданих људи.

Ту, господо, лежи тежиште целог овог питања, цела бољка овог стања.

Ја признајем да усамљена снага српске државе није у стању да измени то стање, које често пута потреса целу Европу, и често пута скреће је са мирног правилног развитка њеног; и с чега се стварају трзавице, које највише уде нашем спокојству државном и нашем мирном и културном развоју. И ја се не могу да начудим довољно, каквих разлога могу да налазе ти европски народи и државице, у овом оваком ровитом и несигурном стању на једном крају опште европске заједнице, коју они носе сви на својим образима, и који једнако проповедају: да цео свет треба да се креће у културном и либералном правцу — а међутим, не само да сами тај правац ничим не помажу и противни томе тако дуго са неком равнодушностју гледају; — но чак и тешкоће праве народу, који је 1876 године покушо да и себе и Европу ослободи овог за њу и њено спокојство неприродног стања. — Каквог

разлога, велим, имају да до века трпе једну незгоду, коју и тина непосредно не осећају на својим леђима, али, које су очевидци скоро сваког дана, и због које се за цело као цивилизовани народи не могу а да не застиде.

Ја држим, господо, да сви народи имају права на мир и правилан развој. Сваки поједини народ има право да се користи заштитом међународног права у свјим суседним и међународним односима, иначе, каквог би смисла имало међународно право, ако се његова моћ креће само између усних територијалних граница појединих држава, али ако се оно подједнако не примењује у свима приликама и на спрам свију држава и племена.

Кад би наше руке одрешене биле, да се можемо кретати у том питању слободно и без икакве мешавине осталих народа, може бити да би наша држава пошла другим правцем, који би јој јаче осигурао народњи живот и њену народњу будућност. Али као што вам је познато, господо, из скоре прошлости сваки покрет наш у том погледу Европа врло суревњиво прати и све резултате наше мучне борбе на пољу наше националне дужности најпосле своди и подешава према назорима и гледиштима других јачих држава. Али кад она оће да се меша у наше послове на том пољу, и кад се на рачун, како спокојства европског и мирног развића њеног тада труди и настојава да одржи мир европски, када ми појемо да учинимо крај овом нашем несном стању у суседству, онда она у толико је дужна, да се постара, да нам се ни одакле не даје повода, да оштрим мерама морамо бранити то наше право у границама наше државне територије, и право нашег угњетеног племена преко тих наших граница. И све што бих могло, и све што су дужни да раде они у овом погледу то је, да снагом свога моћног гласа, принуде суседну нам царевину, да нам она ујемчи, осигура на граници својој бар онолико мира и безбедности, колико смо ми то осигурали нашој суседној држави турској свуда гдѝ се са њом граничимо.

Дакле из свега што рекох имам да изведем то, да се сврати пажња краљевској влади на то, да она целим ауторитетом државним поради, како код отоманске порте, да се овоме стању једном учини крај, — тако и код осталих европских сила у том случају, ако би се отоманска влада показала немоћна или са мало воље да ово стање једанпут прекрати. Не помогне ли дакле непосредан споразум са отоманском портом, онда уложити свој протест и тамо, где треба, да се ово питање реши по међународном праву, да Европа заложу своју моћ, да се поврати правилно стање за међународно спокојство угарантовано свима народима прописаним правилима међународног права, за чије извршење дужна је старати се цела Европа, свуда и на свакој тачки, те да се сваки час не дешавају овакве крваве појаве. Тим путем треба да је упућено ово питање, а не овако уским погледима, јер један министар не може уредити једно стање на граници ве за повредом међународног права.

Па не само да смо дужни старати се о спокојству и сигурности само наших грађана у границама наше државне територије, но и по природном и по писаном међународном праву и дужности мени се чини, да ми као племе српско не можемо бити равнодушни према ономе, што се дешава са нашим сродницима и преко границе наше државе, јер нема на свету те силе, која може поставити границе братским симпатијама и братском саучашћу, преко кога братска радња и братска осећања не смеју прећи. Међутим ми видимо да су и тамо наша браћа постали предмет зверске обести и крваве игре варварске. И у колико је брига наше владе да се брине о безбедности пограничних мештана наших, у толико је исто патриотека и национална дужност и њена и наша да сврати довољну пажњу Европе и на то, да се и тамо поштеди крв браће наше преко граница, те да се не пролива као сличине, јер Европа не сме заборавити, да је српски народ, оно племе које је 500 год. штитило Европу од те најезде варварске, и да је њихова цивилизација захватила себи корена и мирног развитка само заштићена и заштићавана српским грудима за

тако дуг низ година, јер да су Срби били равнодушни тада, као што је Европа данас према нама равнодушна, не би се њихова снага кршила о српске груди кроз пуна четири столећа на Марици и Косову и осталим бојним пољима, него можда под Берлином или Бечом, докле је већ била и допрла.

И за све те јуначке напоре наше и племена нашег, зар Европа и данас сме равнодушно гледати тај обесни покољ див синова оног племена, које је за 500 година било тврда предстража њиховог државног спокојства, и њиховог мирног културног напретка. И то она Европа, која се својим филантропским идејама размеће по афричким пустарама, док се ту пред њеним прагом, пред њеним очима сваки дан врши овакав варварски покољ над самораним племеном српским; а кад то витешко племе, пригнато крају том тиранијом, оружаном руком пође да том покољу крај учини, тада ти велики светски филантропи загреју са берлинских конгреса, да је поремећена европска „равнотежа“, да је нарушен „мир и спокојство Европе“, који мир прелива сваки дан племе српско својом драгоценом крвљу, коју равнотежу подвусурују јуначке и мученичке кости племена српског на свакој стопи огњишта свога.

Па схватајући ову појаву и ово питање са овога овако ширег и правог његовог гледишта, ми имамо права да апелујемо не само на хуманитет Европе, но да је позовемо да она по овоме врши своју међународну дужност, те да се једном ставе томе на пут и да се наша крв не пролива више у бесцење, а и да се овако немилим појавама не буне више осећаји српски. Иначе, нека се Европа по овоме не меша у предузеће племена српског, ако оно једног дана нађе се позвано, да слешки оружаном руком прибави себи и своје праву оног поштовања, које, као народ има по јасном међународном праву. Кад би поднесена интерпелација дакле била са овога правог гледишта свој упућена, тамо гди треба, а не са онога уског гледишта, ја би је разумео, али иначе не, за то скинимо је одавде и у своје време унутимо је тамо гди је њено природно место. (Чује се: да се реши).

Потпредседник — Је ли вољна Скупштина да се претрес даљи претрес по овој ствари? (Јесте).

Богосав Поповић — Пошто тамо полиција поставља командире, буљубаше и чуваре, то сам ја ову интерпелацију и поднео г. министру унутрашњих дела, те да он у договору са владом учини што треба. Дакле, ја нисам погрешно упутио моју интерпелацију. Још само имам да додам, да су тамо стражари плаћени са 20, буљубаше са 24, подкомандири са 50 а командири са 100 динара месечне плате, те с тога ја мислим, да им тако малу плату треба повисити, међутим постављати људе храбре, који умеју да одбију Арнаути од непристаних упада.

Милојко Лешјанин — Ја сам, господо, и пре неки дан, кад је био говор о буџету, а нарочито кад је претресав буџет стражара пограничних устао и казао, како је велика опасност на граници, нарочито у топличком округу и у јабланичком срезу, пређе у топличком сада у врањском округу. То долази отуда, што су баш на том крају Арнаути, који су пре у Србији живели, са својих земљишта и својих кућа претерани у Турску и сад се налазе ту у близини границе. Они не могу никад да забораве на своје куће, на своја имања, на своје може се казати најплодније пределе у Топличкој долини и то је узрок, што они врло често ради освете прелазе из Турске на нашу страну, по кад кад по неколико њих заједно а по кад кад читава оделења, а било је прилика кад их је и по 100 и више прелазило, као што је био случај кад су једном допрли и до саме Куршумлије. Ја овом приликом могу казати, да је за велико сажаљење, што су ти Арнаути претерани из наших предела у Турску; да су остали где су били, ми не би сад имали оволико кубуре, као што је имамо.

Да заиста наши људи тамо много страдају, то нема сумње, но да ли је број погинулих баш онолики, као што погубо-

госав рече, то ја не могу тврдити, мени се чини, да је претеран, али кад он вели да је то из званичних акта црпео те податке, онда нека тако и буде.

Не само што се људи убијају но се и стоке много краде и преводи, али, господо, треба знати и то, да ту стоку не краду само Арнаути, него је краду и у споразуму са нашим људима. Наши краду те њима додају тамо, а њихови краду па нашим додају овамо, дакле и наши не остају њима дужни.

Врло врлетни предели олакшавају тако што; стражаре су врло раздалеко једна од друге, а стражари су врло неспособни људи, што сам ја имао прилике више пута да видим. То су људи, који немају никаква појма о војничкој служби, они не умеју ни пушком да рукују. Ја сам и онда предложио да се тим пограничним стражарима повиси плата са 5 динара.

Сад имам још да приметим попу Богосаву, за једног командира, кога он хвали, да је то један особит човек и вели, да је врло велика штета, што он није остао на граници, јер да је он тамо, тих несрећа не би било. То је неки Алекса Богосављевић млад човек, који, као што рече, поп Богосав, има много декорација, но какве су то декорације, ја не могу да тврдим да ли су оне добијене у боју, али мени се чини, да су проблематичне природе. Што он није на граници, ја се морам чудити, јер тај човек ужива врло велико поверење окружног старешине; он је практикант у начелству, међутим ништа не ради. Дакле, ја се чудим да се он не поставља за командира на граници, кад је тако храбар и кад би могао све крађе и убиства да прекрати. Ја мислим да г. министар треба да поради да тај човек дође на границу и да уведе једном ред.

Панта Срећковић — Ја сам чуо од поштованог посланика Богосава, да он каже „љутти Арнаути“, а то су просто једни шугави и лишави лопови и нападачи, који не верују ни власти ни Султану ни Србији. Одкуд су они такви, то је са свим проста ствар. На граници црногорској и на граници српској, кад је граница била до Мораве и Ћурије, они су опет прелазили и убијали, а кад је граница прешла на Суповац и Равну Гору, они су опет тако исто убијали. Па ево сад су и у Приштини убили нашег консула.

Узрок је, господо, у томе, што их је порта напустила против Србије и Црне Горе. Али да наше власти енергичније стану одбијати њихове нападе не би „љутти Арнаути“ смели арати и нападати, јер они су као жабе у бари, баца један камен а оне се све ућуте. Да је се овака политика према њима раније водила, па ако њихов валија није хтео да их казни, ја бих прешао са тоновима и очистио те несретнике, па чим му га да после пређе какав Арнаутин?

Отац Марко изговорио је једну лепу беседу, али докле је Европа чује докле ће доста наших глава одлетити.

Ја држим и отворено кажем г. министру, да су узроци код нашега чиновничтва и министар је дужан, да спречи то нетачно вршење своје дужности. Недавно био је један мој пријатељ у једном пограничном крају и донео је неких 10 кожа од јелега и кошута, коју су поубијали тамошњи наши стражари и буљубаше по наредби начелника из Прокупља. То је забрањено да се истребљује и да се кошуте убијају, међутим наше старешине шаљу пандуре и буљубаше те им они лове лов, а што гину наши људи до тога њима није стало.

Дакле, у овоме ја налазим кривце до наших старешина. Нека наше старешине врше тачно и частно своје дужности; нека држе јуначке и одважне стражаре; па нека освете сваког убијеног, нестале тих лоповских напада.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)